

**T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ BİLİM DALI**

YENİ SAVAŞ STRATEJİLERİ VE ASİMETRİK SAVAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan :

EZGİ ÖZGÜL

Danışman :

Yrd. Doç. Dr. MUHİTTİN ATAMAN

EYLÜL 2005

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Ezgi ÖZGÜL'e ait "Yeni Savaş Stratejileri ve Asimetrik Savaş" adlı çalışma, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Bilim Dalı Dalında YÜKSEK LİSANS YETERLİLİK TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Üye : Doç. Dr. Kamer KASIM

Üye: Yrd.Doç.Dr.Muhittin ATAMAN

Üye:Yrd.Doç.Dr. Oğuz KARADENİZ

Sosyal Bilimler Enstitü Müdür Vekili

Prof.Dr. Yaşar AKBIYIK

ÖZET

YENİ SAVAŞ STRATEJİLERİ VE ASİMETRİK SAVAŞ

Ezgi ÖZGÜL

Yüksek Lisans Tezi

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Muhittin ATAMAN

Eylül 2005, 64 sayfa

Bu tezde, öncelikle teorik olarak savaş ele alınmış ve bu çerçevede genel savaş anlayışı, savaşın tanımı, amaç ve araçları üzerinde durulmuştur. III. Bölümde ise genel savaş stratejileri olan taarruz, savunma ve geri hareket anlatılmıştır ve örneklendirilmiştir. Daha sonra IV. Bölümde ise 21. yüzyıldaki güvenlik arayışlarına değinilmiştir. Bu arayışlar esnasında kurulan 1950’li yıllardan günümüze gelen siyasi örgütlenmeleri inceleyip, amaçları üzerinde durulmuştur. Tezimizin V. Bölümünde ise değişen dünya düzeni ile birlikte ortaya çıkan yeni savaş stratejileri ele alınmıştır.

Özellikle 11 Eylül saldırıları ile karşımıza çıkan asimetrik savaş kavramı üzerinde durulmuştur. Bu yeni savaş stratejisi ile birlikte oluşan kimliksiz düşman, devlet dışı aktörler, meskun mahallerde muharebe kavramları da incelenmiştir. Çalışma bir sonuç ve değerlendirme bölümü ile bitirilmiştir.

ABSTRACT**NEW WAR STRATEGIES AND ASYMMETRIC WAR****Ezgi ÖZGÜL****Master Thesis****Department of Political Sciences****Supervisor: Yrd.Doç.Dr. Muhittin ATAMAN****October 2005, 64 pages**

In this research, the concept of war is discussed theoretically; and in this scope general understanding of wars, definition of war, objectives and means of war are analyzed. General strategies of war, which are attack, defender and reverse operation are reviewed. Then, different ways of achieving security that are followed in the 21. century are analyzed. Political organizations that are established for security purposes since 1950s and their aims are emphasized.

Finally, new war strategies that are emerged with the changing world order are emerged with the changing world order are discussed. Especially, asymmetric war concept which is intensively used in international politics since september 11 is emphasized.

The concept of faceless enemy, non-state actors and battles in residential areas are examined. This study ends with a conclusion.

KISALTMALAR

AAOK:	Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AGİK :	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT :	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AKKUM:	Avrupa Konvensiyonel Kuvvetler Antlaşması
BAB :	Batı Avrupa Birliği
BİÖ:	Barış İçin Ortaklık
BM :	Birleşmiş Milletler
IGO:	Uluslararası Hükümetler-Arası Örgütler
İKO:	İslam Konferansı Örgütü
KHM:	Kimyasal Harp Maddeleri
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı
NBC:	Nükleer Biyolojik Kimyasal
NGO:	Uluslararası Hükümet-Dışı Örgütler
SEATO:	Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
VB:	Viyana Belgesi

TEŞEKKÜR

Sayın Yrd.Doç.Dr. Muhittin ATAMAN'a çalışmam boyunca anlayış ve rehberliği için en derin teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tavsiye ve yardımları için Arş.Gör. Fatih Şen'e teşekkür ederim. Sayın Bünyamin Zeren'e teknik konulardaki yardımlarından dolayı şükran borçluyum. Aileme ve eşim Mehmet'e bana karşı duydukları inançlarından ve zor anlarımda yanımda olduklarından dolayı teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
KISALTMALAR	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
I. GİRİŞ	1
II. GENEL SAVAŞ ANLAYIŞI	4
A. Savaş Nedir?	4
B. Savaşta Amaç ve Araç	5
C. Savaş Çeşitleri	6
1. Konvansiyonel Savaş	6
2. Nükleer Savaş	8
III. SAVAŞ STRATEJİLERİ	13
A. Taarruz	13
B. Savunma	17
C. Geri Harekat	20
IV. SON YÜZYIL İÇİNDEKİ GÜVENLİK ARAYIŞLARI	22
A. 1950-1990 Arası Dönem	24
B. 1990'lı Yıllar ve Doğu Bloğunun Çöküş Dönemi	27

C. 21. Yüzyıl: İşbirliği Çalışmaları ve Yeni Güvenlik Arayışları	32
V. YENİ SAVAŞ STRATEJİLERİ	36
A. Asimetrik Savaş	36
B. Kimliksiz Düşman	39
C. Devlet-dışı Aktörler	42
D. Meskun Mahallerde Muharebe	44
E. Az Gelişmiş Ülkenin Çok Gelişmiş Bir Ülkeye Karşı Muharebe	
Yöntemleri	48
VI.SONUÇ	52
KAYNAKÇA	54

I. GİRİŞ

Hızla değişen ve globalleşmenin etkisiyle küçülen dünyamızın iki kutuplu eski dünya düzeninden tek kutuplu yeni dünya düzenine 1990'lı yıllarda geçişi ile birlikte politika, sosyal hayat, teknoloji ve en önemlisi klasik savaş anlayışını terk etmeye başlamış ve görünüşte daha insani yöntemlere başvurulmasını beraberinde getirmiştir.

Klasik savaşın yarattığı yıkıcı yöntemler terkedilerek değişen ve gelişen insan hakları, sosyal yapı, uluslararası baskı ve medya etkisi ile özellikle kendini güçsüz hisseden ve dünya kamuoyu önünde haklılığını ispatlamaya çalışanlar hasmını zor duruma düşürecek yeni yöntemlerle mücadele etme yoluna itmiştir. Aslında zaman zaman büyük ve güçlü ülkelerin de başvurduğu asimetrik savaş anlayışı insanlık tarihi kadar eski olsa da yeni dünya düzeninde kendini çok daha fazla hissettirmeye başladı ve daha da artarak devam edecektir.

Özellikle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yıkılmasıyla dünyada tek güç haline gelen Amerika'nın kendini tek süper güç görmesi ile birlikte gücü oranında yaptırımlarının da arttığı görülmüştür. İsteddiği bölgeye menfaatleri amacıyla girip, devletlerin yönetiminde bile söz sahibi olmuştur. Ancak 11 Eylül'de Amerika'ya yapılan saldırılar dünya kamuoyuna göstermiştir ki; cne kadar güçlü olursa olsun ordularla yönetilmeyen savaşlar sonucunda güçlü olan her zaman kazanamamaktadır. Genel savaş kuralları ile olmayan, nereden geldiği bile belli olmayan güçsüz aktörler tarafından yapılan saldırılar böyle bir gücü alt etmeyi başarmışlardır. İşte burada yeni savaş stratejileri ve yeni kavramlar karşımıza çıkmaktadır.

Son zamanlarda dünya kamuoyunun gündeminden düşmeyen sosyal harp, ekonomik savaş ve terörizm gün geçtikçe şiddetini artırmakta ve tarafları klasik savaşlarda olduğu gibi savaş meydanlarından uzaklaştırıp insan hayatının her safhasına, ülkelerin tamamına ve hatta sosyal yaşamın çekirdeğini oluşturan aile içine dahi girmeye başladı ve gelişen teknoloji ile birlikte hızla yayılmaya devam etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, değişen ve globalleşen dünyamızda ülkelerin güvenlik anlayışında meydana gelen değişmelere göz atarak 21. yüzyılda savunma anlayışının nasıl olması gerektiğine ışık tutmaktır. Bu bağlamda, önce genel savaş anlayışı içinde savaş, konvansiyonel savaş, nükleer savaş kavramlarına değinilecek, daha sonra 21.

yüzyıla kadar süregelen savaş stratejilerinden bahsedilecektir. Bu kısımda özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra dünya ülkelerinin yeni güvenlik anlayışları ve bu kapsamda yaptıkları çalışmalardan bahsedilecektir. Son bölümde ise, günümüz dünyasında yeni yeni literatüre giren asimetrik savaş, kimliksiz düşman, devlet-dışı aktörler gibi kavramlara açıklık getirilerek 21. yüzyılda ülkelerin savunma anlayışlarının nasıl olması gerektiği anlatılacaktır.

Bu çalışmada II. bölüm ile birlikte genel savaş anlayışı üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte savaşın ne olduğu, hangi amaç uğruna yapıldığı ve hangi araçlarla yapıldığına değinilecektir. Devamında ise savaşın çeşitlerinden olan konvansiyonel ve nükleer savaş çeşitleri incelenecektir. Bunları örneklendirerek daha somut anlamlara ulaşılabilecektir. Konvansiyonel savaşın yıkıcı etkisini incelerken, nükleer savaşı incelediğimizde daha tehlikeli bir türünün karşımızda olduğu görülür. III.bölümde ise savaş stratejileri incelenecektir. Genel savaş kuralları çerçevesinde yapılan tüm savaşlarda kullanılan taarruz, savunma ve geri hareket türleri üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın IV. Bölümünde son yüzyıldaki güvenlik arayışları ile birlikte bu konuyu daha kapsamlı incelemek için 1950’li yıllardan itibaren belli dönemlere bölerek bu dönemler içindeki güvenlik çalışmalarına değinilmiştir. Öncelikle 1950-1990 arası döneme baktığımızda II. Dünya Savaşı öncesi barışı ve güvenliğini sağlamak için kurulan Milletler Cemiyeti’nin II. Dünya Savaşı’nın çıkmasına engel olamaması ile dağıldığı görüldü. Böylece 1950’li yıllardan itibaren yeni örgüt arayışlarının sonucunda Birleşmiş Milletler ve NATO gibi örgütlerin kurulduğuna şahit olundu. Bu çalışmalar 1990’lara kadar devam etmektedir. Diğer dönemimiz ise 1990’lar ve Doğu Bloğunun çöküş dönemidir. Bu dönemde 1990 Paris Zirvesi’nde AGİT’in kurulması ile başlar, Varşova Paketi ile sona erer. Bu bölümde son olarak ise 21. yüzyıldaki güvenlik arayışları üzerinde durulacaktır. V. Bölümde artık yeni savaş stratejileri ile karşılaşmıştır. SSCB’nin çöküşü ile birlikte dünya siyasetindeki dengelerin değiştiğini artık savaşların bile eski stratejilerle yapılmadığı görülmektedir. Burada asimetrik savaş kavramı ile karşılaşmıştır. 11 Eylül’de ABD’ye saldıranların stratejileri ve verdikleri ağır kayıplara değinilmiştir. Bu savaşla yeni oluşan kavramlardan kimliksiz düşman, devlet dışı aktörler üzerinde durulmuştur.

Ayrıca asimetrik savaşın bir çeşidi olarak da karşımıza çıkan meskun mahallerde muharebe kavramı incelenmiştir. Bu kavram, çalışmamızda az gelişmiş bir ülkenin çok gelişmiş bir ülkeye karşı muharebe yöntemlerini de öğrenmemizde etkili olmuştur. Son olarak ise bu çalışma başlıkların değerlendirilmesi ve sonuçları ile bitirilmiştir.

II. GENEL SAVAŞ ANLAYIŞI

Bu bölümde savaş kavramının ne olduğundan, savaşta amaç ve araçtan ayrıca savaş çeşitlerinden bahsedeceğiz. Savaş kavramının eski zamanlardan günümüze ne gibi değişim gösterdiği üzerinde durulacaktır. Savaş çeşitleri olarak konvansiyonel ve nükleer savaş türlerini inceleyeceğiz.

A. SAVAŞ NEDİR?

“Savaş düşmana irademizi kabule zorlamak için bir kuvvet kullanma eylemidir” (Clausewitz, 1999: 93). Düşmana irademizi zorla kabul ettirmek yani ona isteklerimizi kabul ettirmek için mutlak bir kuvvetin kullanılması ve düşmanın bu güç karşısında direnemeyerek pes etmesini sağlamaktır. Eğer düşmana irademizi zorla kabul ettirmek istiyorsak onu kendisinden beklediğimiz fedakarlıktan daha kötü bir duruma düşürmek veya bunu hissettirmek yeterli olacaktır. Gerçek anlamda savaş bir kavgadır. Ancak bu kavga savaş aracılığıyla maddi ve manevi kuvvetlerin tamamının kullanılmasını ve bu kavgada tarafların kendi yararlarına kullanmak için birçok buluşa yöneltmiştir.

İlk çağlarda insanlar taş, sopa gibi basit araçlarla birbirlerine karşı mücadele ederken gelişen teknoloji ve yeni buluşlar bu kavgada kullanılan alet ve teçhizat da gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Hızla değişen ve gelişen yeni teçhizat ve silahlar bunları kullananların da ayrı bir eğitim alması gerekliliğini ortaya çıkarmış ve savaşı ve bilfiil savaşanları ayrı bir boyuta taşımıştır. Savaşın ve savaşçıların toplumdan kısmen ayrılması ve yeni teknik ve taktiklerin geliştirilmesi düşmana isteklerin savaş meydanlarında kabul ettirmek anlayışını beraberinde getirmiş ve 2. Dünya Savaşı’na kadar bu düşünce hakim olmuştur. Nitekim bu tarihe kadar savaş meydanlarında kavgayı kaybedenler mutlak bir teslimiyetle kazanan tarafa boyun eğmekteydi.

Ancak günümüze gelindiğinde bunun değiştiğini görmekteyiz. Artık sınırlarla belirlenmiş savaş meydanları olmadığı için kavgayı kazanan ya da kaybedenin hangi taraf olacağı belirsizdir. Kazanan eskiden olduğu gibi orduca veya mühimmatça güçlü olan olmamaktadır.

B. SAVAŞTA AMAÇ VE ARAÇ

Savaşın tanımı yapılırken düşmana irademizi zorla kabul ettirmekten bahsedilmişti, ancak bu kavram bizi daha çok askeri amaçtan uzaklaştırıp politik amaca yönlendirmektedir. Öyle ise savaşta amaç nedir? Ünlü stratejist C. V. Clausewitz’e göre, savaşta amaç iki boyutludur. Birincisi askeri amaç, ikincisi ise politik amaçtır. Clausewitz askeri amacın “savaş, irademizi düşmana zorla kabul ettirmek olduğuna göre daima ve sadece düşmanı yenmek yani silahtan arındırmak” olduğunu ifade etmektedir (Clausewitz, 1999: 102). Düşmanı yenmek askeri boyuttan incelendiğinde, düşman silahlı kuvvetlerinin harp alanında mağlup edilmesi yani tamamen imha edilmesi veya en azından karşı koyamayacak düzeye indirilmesi, daha sonra da düşmanın tekrar toparlanmasına ve direnmesine mani olmak için silahtan arındırılması gerekmektedir. Düşman silahlı kuvvetlerinin imhası deyiminden öncelikle harp meydanında düşman imha edilmeli daha sonra ülke zapt edilerek düşmanın tamamı silahtan arındırılmalıdır. Aksi halde ülkeden yeni bir silahlı kuvvet teşkil edilebilir.

Fakat bu iki askeri amaç gerçekleştirilse bile düşmanın iradesi de kırılmadıkça, yani düşman hükümeti ve müttefikleri barış antlaşmasını imzalamaya ya da halk boyun eğmeye razı edilmedikçe harp yani düşmanca gerginlik ve düşman kuvvetlerinin etkisi sona ermiş kabul edilmez (KKT, 2002a). Çünkü ülke tamamen işgal altında olsa bile ülke içinden veya ülke dışından yapılan yardımlarla savaş yeniden alevlenebilir. Ancak barış antlaşmasının yapılmış olması savaşın tamamen sona erdiğinin bir göstergesidir, çünkü bu direnişler yavaş yavaş bitecektir, bitmese dahi kazanan taraf barış antlaşmasını imzalatmakla ilk amacına ulaşmış olacaktır.

Savaşın politik amacı, Clausewitz’in ifadesiyle “soyut amacı,” zaten savaşın başlamasına neden olan tarafların isteklerinin kabul ettirilmesinden başka bir şey değildir (Clausewitz, 1999: 118). Galip olan devletin askeri amacı gerçekleştirildikten sonra hasmını masaya oturtması ve kendi iradesini yapılan antlaşma ile kabul ettirmesi politik amacın da gerçekleştirilmesidir. Zaten savaşın başlamasının en büyük nedeni devletlerin politik amaçlarını gerçekleştirmek düşüncesi olduğuna göre savaş aslında amaç olmaktan çok politik düşüncenin gerçekleşmesi için devletlerin kullandığı en önemli araçtan başka bir şey değildir.

Savaşta düşmanın mağlup edilmesi, tamamen imha edilmesi ve silahtan arındırılması aslında askerlerin amacıdır. Askerler harp meydanlarında bütün yeteneklerini düşmanın mağlup edilmesi için kullanırlar. Aslında askerler savaşın gerçek amacının farkında bile olmayabilirler. Askerlerin kullandığı araçlar ise çok değişik olabilir. Bunlar klasik dediğimiz ateşli silahlardan nükleer ve biyolojik silahlara kadar çok geniş bir yelpaze içinde olabilir. Oysa devletler düşmanlarının iradelerini kırmak için askerler dışında ekonomi, propaganda, kamuoyu, uluslararası kuruluşlar (NGO) gibi birçok yöntemi birlikte kullanmaktadır. Aslında savaş durumunda kullanılan milli güç unsurları (askeri güç, politik güç, coğrafi güç, ekonomik güç, psiko-sosyal güç, teknolojik güç) asıl amaca yani politikamızı gerçekleştirmeye yarayan araçlardan başka bir şey değildir (Ataman, 2004: 14). Savaşta birinci amaç düşmanın imhası, asıl amaç ise politik düşünceye hizmet etmesidir.

C. SAVAŞIN ÇEŞİTLERİ

Bu bölümde savaşın çeşitleri üzerinde durulacaktır. Konvansiyonel savaş nükleer savaş ve gayri nizami harp anlatılacaktır. Zaman içinde ne gibi değişiklikler gösterdiğini bu savaş türlerini etkilerini ve doğurduğu sonuçları göreceğiz.

1. Konvansiyonel Savaş

Gerçek anlamda düzenli orduların kullanıldığı İspanya Veraset Savaşları'ndan II. Dünya Savaşı'na kadar süregelen bütün savaşları klasik savaş anlayışı, yani konvansiyonel savaş dediğimiz tanımlamanın içinde kabul etmekteyiz (Mert, 2004: 18). Sözü edilen zaman diliminde taraflar önce ilkel silahlarla (kılıç, ok, mızrak, kalkan vb.) daha sonra da barutun icadıyla birlikte top ve tüfek gibi ateşli silahlarla harp meydanlarında birbirlerine karşı üstünlük sağlamaya çalışmışlardır. 2. Dünya Savaşı'nda ise ABD'nin Japonya'ya karşı atom bombasını kullanması savaş anlayışına yeni bir boyut kazandırmış ve nükleer savaş kavramı doğmuştur. Nükleer savaşta, konvansiyonel savaşta kullanılan bütün araç ve teknikler kullanılırken ilave olarak nükleer silahların kullanımı söz konusudur. Oysa, konvansiyonel savaş anlayışı “nükleer ve biyolojik silahların kullanılmadığı klasik diye nitelendirdiğimiz ateşli silahların kullanıldığı ve hasım devletlerin bir harp alanında bilfiil karşı karşıya

gelerek birbirlerine üstünlük sağlamaya çalıştıkları yöntem” olarak anlatılmaktadır (KKT, 2003).

Konvansiyonel savaş anlayışı içinde kullanılan araç ve gereçten başka kullanılan teknik ve taktikler de büyük önem kazanmaktadır. Zira harp meydanında karşı karşıya gelen devletler yıkıcı etkisi nispeten az olan bu araç ve silahlar yanında değişik taktikler deneyerek (taarruz, savunma, geri hareketler) düşmanları karşısında üstünlük sağlamak durumundadırlar. “Düşmanı görmek veya arayıp bulmak, daha sonra onunla muhasamata tutuşarak imha etmeye çalışmak konvansiyonel savaşın özüdür” (Clausewitz, 1999: 215).

Nükleer savaşta ise bir taraftan konvansiyonel harp devam ederken eş zamanlı olarak veya konvansiyonel savaşa girişmeden nükleer savaşın büyük yıkıcı etkisini kullanarak düşmanı bir anda imha etmek ve üstünlük sağlamak söz konusudur. Dolayısıyla, nükleer savaşta düşmanı görmek ve onunla bir harp alanında karşılaşmak ve değişik teknikler ve taktikler kullanmak söz konusu olmamaktadır. “Bu bağlamda konvansiyonel savaşı diğerlerinden ayıran ana unsur kullanılan silahlar ve taktiklerden başka bir şey değildir” (BTMY Bülteni, 2004).

2. Dünya Savaşı’nda atom bombasının yıkıcı etkisini gören dünya, yapılan veya yapılacak savaşlarda nükleer silahların kullanılmamasıyla ilgili birçok çalışma yapmış, konvansiyonel savaşın daha insani olduğunu savunmaya başlamıştır. Bu düşüncenin asıl nedeni nükleer silahlarla bir anda verilen büyük zayıflardan çok, bu silahların yarattığı etkinin kalıcı olması ve yıllarca hem tabiatta hem de insan ırkında dönüşü olmayan hasarlara sebep olmasıdır. Çünkü nükleer olmayan uzun süreli konvansiyonel savaşlarda da azımsanmayacak yıkımlar ve ölümler meydana gelmiştir. Konvansiyonel savaşı savunanların diğer tutanağı ise tamamen ahlakidir. Çünkü harp meydanlarında mücadele cesareti bulamayan veya o gücü kendinde göremeyenler nükleer silahlar kullanarak düşmanları karşısında üstünlük sağlayabilirler ve bunu yaparken savaşmayanlar diye tanımlanan sivillere de büyük zarar verebilirler (Gezer, 2004: 29-35).

20. yüzyılın sonlarına doğru gelişen teknoloji sayesinde büyük yıkımlara yol açmayan daha küçük kudretli nükleer silahlar geliştirilmiş ve bu silahlar konvansiyonel harp esnasında taktik amaçları gerçekleştirmek için kullanılması amaçlanmıştır. Böylece konvansiyonel savaş anlayışı içine küçük kudretli nükleer

silahların taktik amaçlarla kullanılması sokulmuştur. Ancak yine de birçok ülke kalıcı etkileri dolayısıyla nükleer silahların tamamen yasaklanmasını istemektedir. Buna rağmen, gerek büyük devletler gerekse küçük devletler nükleer silahları caydırıcı güç olarak ellerinde tutma eğilimindedirler, çünkü konvansiyonel savaşla düşmanın direnme gücünü yıkmak artık mümkün olmamaktadır. Görünüşte galip devlet veya devletler küçük de olsa devam eden direnişlere maruz kalmaktadır. Örneğin, ABD ve müttefikleri 1. ve 2. Körfez Savaşlarında ve Afganistan'da yapılan harekatlarda mutlak bir askeri zafer kazanmalarına rağmen direnişler devam etmektedir. Bu da eskiden olduğu gibi konvansiyonel savaşla kesin sonuca ulaşılamadığını göstermektedir (Kumcu, 2005).

Konvansiyonel savaş kavramı yer yer değişse de asıl ayırt edici etken mutlak suretle nükleer silahların kullanılmaması ve muhasım devletlerin harp güçlerini savaş alanında bir araya getirerek ve bilfiil savaşarak kendi iradelerini karşı tarafa kabul ettirmeye çalıştıkları bir yöntemden başka bir şey değildir. Bu bağlamda, birbirleri ile karşılaşmayan ve klasik savaşın kullandığı silah ve taktikleri kullanmayan tarafların konvansiyonel savaşa tutuşmuş oldukları söylenemez. Bu tanım dışında kalan silah, araç, gereç ve teknik taktikler konvansiyonel savaş tanımı dışında kalır. Günümüz dünya devletlerinin artık konvansiyonel savaş yerine daha az maliyeti olan nükleer güç, terörizm, ve ekonomik savaş gibi yöntemlere başvurma eğiliminde oldukları görülmektedir.

2. Nükleer Savaş

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesine neden olan Nagazaki ve Hiroşima'ya atılan atom bombası ile sinsi ve derinden devam eden Nükleer, Biyolojik ve Kimyasal (NBC- *Nuclear, Biological, Chemical*) silahları etkin olarak ortaya çıkmış, savaş sonrası oluşan yeni dünya düzeninde en önemli denge unsuru olarak yer almıştır. Doğu ve Batı bloklarının oluşarak klasik silahlarda dengenin sağlanması, olabilecek bir harpte kazananın olmaması, ihtimalinin artması üzerine her iki blokta klasik harp silah ve araçlarının geliştirilmesi çalışmalarına devam etmekle birlikte dengeyi kısa zamanda lehlerine çevirebilecek NBC silahlarının geliştirilmesine birinci derecede öncelik vermişlerdir. Aşağıda NBC silahlarının neden bu kadar önem kazandığını ve her iki blokların bu silahları geliştirmek için neden bu kadar

aba harcadıklarını anlamak için bu silahların etkilerine ve özelliklerine kısaca değinilecektir.

Nükleer silahların dört önemli etkisi vardır (Kumcu, 2005: 15). Bunlardan birincisi, çarpma balistik etkisidir. Nükleer patlamadan bir saniyeden çok daha kısa bir süre sonra bir yüksek basınç dalgası oluşur ve harekete geçer buna statik ek basınç denir. Bu çok dalgalarından sonra da oluşan çok güçlü rüzgarların yarattığı basınç gelişir. Buna da dinamik basınç denir. İlk çok dalgası yüksek ek basınçlı bir hava duvarı biçimindedir. Ve rneğin, bir megatonluk bombada 10 saniye sonra ateş topundan 4,5 km uzaklıktadır. 30 saniye sonra ise ateş topuna uzaklığı 20 km'dir. Daha sonra da ses hızından daha sratlı hareket eder. çok dalgaları yere çarptığı zaman bir yansıma olur ve basınç gc daha da artar. Bundan sonrada hızları yüzlerce km'ye ulaşan rüzgarlar gelir. Çarpma sonucu insan ölümleri dolaylı ve dolaysız biçimlerde olmaktadır. Bunlar, yıkılan yapıların enkazı altında kalarak dinamik basınç sonucu binalardan dışarı fırlamalar uçuşan parçaların etkisi toz bulutlarından boğulmadır (Kumcu, 2005: 29).

İkinci etkisi, termal radyasyondur. Patlama olur olmaz ateş topu termal radyasyon yaymaya başlar ilk aşamada kısa süreli ve kısa erimli X ışınları yayılır. Daha sonra ise birkaç saniye süren, uzun dalga enfraruj ya da görülebilen ışınlardır. Bu ikinci tur ışınlar deri yanıklarına, yangınlara ve körlüğü neden olur. Oluşan güçlü ve parlak ışık geçici krlklere neden olur. Örneğin, megatonluk bir patlamanın ışığı, gündüz 21 km, gece ise 85 km ötede bulunanlarda geçici körlük yapar. Daha küçük olasılıkla gözde retina yanıkları görülür. Termal radyasyon ayrıca büyük orman yangınlarına da neden olur. Yaprak, gazete kağıdı, içi doldurulmuş mefruşat da tutuşur. Bu arada, özellikle elektrik, hava gazı santrallerinde yangınlar çıkar ölüm oranı artar (Hersey, 1965: 87-95).

nc etkisi, serpintidir. Bazı radyoaktif maddeler, bir süre mantar biçimindeki bulutla yukarı yükselip, birkaç dakika sonra yere inerler. Bunların etkisi pek fazla olmaz çünkü insanların büyük bölümünün zaten öldüğü bir alana inerler. Radyasyon insanlarda korkunç ve ölümcül sonuçlar verir. İlk belirtiler kusma, bulantı, baş ağrısı mikropalara dirençsizlik biçiminde olur. Radyasyon yalnızca insanları etkilemez su, yiyecekler, hayvanlar ve bitkilerde de büyük zararlara neden

olurlar ve radyasyonun bu tür etkileri de kaçınılmaz olarak insan yaşamını derinden etkiler (Synder, 1984: 168-169).

Dördüncü ve son etkisi ise öteki etkiler denilen yukarıdaki etkilere ilave etkilerdir. Öteki etkileri elektromanyetik dalgalar gibi radyo ve radar sinyalleri üzerinde iletişimi engelleyen etkiler ve nihai sonuçlarının boyutları henüz tam olarak kestirilemeyen atmosferdeki etkileri gibi çeşitli ek etkilerde hesaba katılmalıdır. Örneğin, tek başına öldürücü olmayan bir radyasyon dozu yanıklarla birlikte ölüme neden olabilir (Lifton, 1982: 98-100).

Nükleer silahlar söz konusu olduğunda günümüzde artık biyolojik ve kimyasal silahlar da dikkate alınarak tartışılmaktadır. Dolayısıyla, nükleer silahların yanında diğer iki çeşidin de kısaca ne olduğu hakkında biraz bilgi vermek gerekmektedir. Biyolojik silahlar son zamanlarda devletlerarası ilişkilerde gündemi en çok meşgul eden konuların başında gelmektedir. Bu silahların üretimi tamamen yasaklanmış olmasına rağmen üretildikleri bilinen, ancak açık olarak uygulamaya konulmayan salgın hastalıklara ve bu yolla ölüme neden olan mikrop ve mikroorganizmalar olup sıvı ve gaz halinde üretilmektedir. Bu silahlar genelde su ve hava yoluyla kullanılmaktadırlar. Örneğin, veba mikrobi, kolera teşhisi belı olmayan hastalıklar vb.

Kimyasal silahlar ise konvansiyonel olmayan başka bir silah kategorisini oluşturmaktadır. Kimyasal silahlarla kimyasal harpler yapılır. Kimyasal harp katı, sıvı, gaz veya aerosol halde bulunabilen; kimyasal özelliği sayesinde öldürücü, yaralayıcı ve tahriş edici etkiler gösteren; sis ve yangın meydana getiren; bitki ve metallere etkili olan katı, sıvı, gaz veya aerosol halindeki maddeler ile yapılan harptir (Lifton, 1982: 112-118). Kullanım amaçları öldürmek, yaralayarak saf dışı bırakmak, kapasite bozucu etki ile etkisiz hale getirmek, bitkisel ve hayvansal besin kaynaklarını yok edip, besin stoklarını kirletmek, ekonomik önemi olan hedefleri izlemez hale getirmek, askeri ve sivil personeli koruyucu teçhizat giymek zorunda bırakarak hareket kabiliyetini azaltmak maksadıyla kullanılır.

Kimyasal silahların farklı şekilde sınıflandırılabilirler. Fiziksel durumlarına göre katı, sıvı, gaz ve aerosoldür. Fizyolojik etkilere göre zehirleyici KMH'lar, saf dışı edici KMH'lar ve sinir gazlarıdır. Zehirleyici KMH'lar, sinir gazları ve yakıcı gazlar, bozucu gazlar ve kan zehirleyici gazlardır. Saf dışı edici KMH'lar uyuşturucu

kapasite bozucu maddeler, kargaşa kontrol maddeleridir. Sinir gazları ise vücudun sinir sisteminin dengesini bozup felç yaparak personeli saf dışı eden zehirlerdir (Freedman, 1989: 360-362). Ayrıca, çok küçük damlacıkları bile insanı öldürebilir. Son yıllarda kendi başına sinir gazı olmayıp birleşince tehlike yaratan çiftli sinir maddeleri üretilmiştir. Bu gazların fizyolojik etkileri burun akıntısı, göğsün sıkışması, kusma, nefes almada güçlük görüntüde bulanıklık, koma ve ölüm gibidir. Günümüzde hala silahlanma faaliyetlerindeki tespit edilen en önemli gelişme kitle imha silahı (KİS) olarak tanımlanan ve geniş halk kitlelerinin imhasının hedefleyen nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar ile bunların uzun mesafelere taşınmasını sağlayan balistik füzeler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Ağustos 1963 tarihinde nükleer denemelerin sınırlandırılması antlaşması ile başlayan nükleer silahlar alanında bir dizi antlaşma ve düzenlemeler yapılmıştır. ABD ve SSCB'nin karşılıklı tehdidi altında geçen Soğuk Savaş yıllarından sonra 31 Ağustos 1991 tarihinde START-I, 3 Ocak 1993 tarihinde ise START-II antlaşmaları imzalanmıştır. Bu antlaşmalarla nükleer atma vasıtalarına, harp başlıklarına ve ağır bombardıman uçaklarına sayısal sınırlama ve imha zorunluluğu getirilmiştir. 26 Mart 1972 tarihinde Biyolojik Silahlar Sözleşmesi yürürlüğe girmiştir. Birçok ülke tarafından onaylanan biyolojik silahlar sözleşmesini, Türkiye 06 Ağustos 1974 tarihinde onaylamıştır. Kasım 1992'de BM'de kabul edilen Kimyasal Silahlar Sözleşmesini 133 ülke imzalamış 98 ülke sözleşmeyi onaylamıştır. 21 ülke ile birlikte Irak ve Suriye de Kimyasal Silahlar sözleşmesine taraf değildir. START-I ve START-II antlaşmaları sonucu toplumda dehşet yaratmayacak küçük kudrete sahip nükleer silahlar önem kazanmış, kimyasal ve biyolojik silah tehdidi artmıştır (Cömert, 2003: 40-44).

Kimyasal ve biyolojik silahlar birçok gelişmiş ülkenin yanı sıra, özellikle totaliter rejimlerle yönetilen ve terörizme destek veren ülkeler tarafından diğer ülkelere karşı güç ve güven gösterisi, konvansiyonel silahlardaki zafiyetlerini dengeleme unsuru ve bir şantaj silahı olarak üretilmeye, geliştirilmeye ve stoklanmaya devam edilmiştir.

Bu şartlar altında en genel anlamı ile NBC tehdidi, NBC silahlarına/teknolojisine sahip ülkelere, terörist unsurlardan, NBC'nin ana maddelerini kullanan teknolojilerden kaynaklanmaktadır. NBC silahlarının ani ve yoğun taarruzunu kapsayan soğuk harp tehdidi sona ermiş kabul edilebilirse de silahsızlanma

alanındaki gayretlere rağmen dünyada ve özellikle Türkiye'nin yakın çevresinde NBC silahlarına sahip veya bu ihtiyacı duyan ülkeler mevcuttur. Terörist unsurlardan kaynaklanan tehdide, Tokyo metrosu sarin gazı taarruzu, ABD karbon vakaları, Rusya Federasyonu'ndan çalınan harp maddeleri örnek verilebilir. NBC'nin ana maddelerini kullanan teknolojiden kaynaklanan tehditler ise bu silahların üretilmesi sürecinde yaşanan kaza ve sızıntılardır (Cömert, 2003: 48-49). Örneğin, SSCB'nin son yıllarında Karadeniz'in kuzeyinde meydana gelen Çernobil Reaktör kazası halen hafızalarımızdaki yerini korumaktadır. Çevremizde benzer teknoloji ile üretilen ve halen faaliyette olan Kozluduy ve Metamor gibi santraller mevcuttur. Genel tehdit unsurları incelendiği zaman, Türkiye'nin bu üç unsurun da tehdidi altında bulunan ender ülkelere biri olduğu görülmektedir (Klare, 1999: 112).

İkinci Dünya Savaşı'nda Almanların Fransa'yı işgalinde Fransız direnişçilerince SSCB'nin işgalinde Bolşeviklerce nihayet Yunanistan'ın işgalinde Yunan milislerince Alman konvoylarına pusular icra edilmiş, üslere baskınlar yapılarak ikmal maddeleri imha edilmiş böylece Alman orduları geri bölgelerde devamlı taciz edilerek cepheye ikmalleri aksatılmış. Aynı zamanda bu, direnişçilere karşı büyük kuvvetler ayırmak zorunda bırakılmıştır. Bu şekilde icra edilen hareketle işgal, kuvvetlerinin yıpratılması sağlanmış müttefiklerin kazanmasında önemli bir rol oynamıştır. Eski çağlardan beri yapılan ancak 2. Dünya Savaşı'nda etkin olarak uygulanan ve başarılı olunan bu harekate gayri nizami harp adı verilmiştir (KKT, 2002b: 29).

Bu harekate tipik özelliği çok güçlü ordulara karşı cephe oluşturulamayan kuvvetlerce bu güçlü orduların gerisinde veya işgal edilen topraklarda askeri birliklerden teşkil edilmiş özel olarak yetiştirilen birliklerce baskınlar ve keşif şeklinde yapılmasıdır. Amacı düşman ordularını ikmal yollarını kesmek, üslere baskın düzenleyerek lojistik faaliyetlerine sekteye uğratmak, bunlarla mücadele için büyük kuvvetlerin ayrılması zorunlu kılmak suretiyle mücadele etmektir. Hedef ise düşman ordu personelidir. Kesinlikle sivil halkı ve tesisleri hedef almaz.

III. SAVAŞ STRATEJİLERİ

Bu bölümde güvenlik konusunu yakından ilgilendiren genel savaş stratejilerinden bahsedilecektir. Farklı düşmanlara farklı zamanlardan uygulanan bu stratejilerin başlıcaları taarruz, savunma ve geri harekattır. Herhangi bir savaş bu temel stratejiler çerçevesinde yürütülebilir. Aşağıda bunlar üzerinde durulacaktır.

A. TAARRUZ

Bir savaşın hedefi, bir milletin veya birden fazla milletin isteğini zorla bir millete veya milletler grubuna kabul ettirmesidir. Bu hedefin elde edilebilmesi için düşmanın savaşma azim ve iradesinin kırılması ve bu suretle silahlı kuvvetlerinin kesin şekilde mağlup edilmesi gerekmektedir. Hedeflerin seçilmesinde göz önünde bulundurulacak üç esaslı husus vardır: İlki, düşmanın askeri kuvvetleri veya bu kuvvetlerin büyük kısmının tertibatı ve ulaştırma hatlarının geçtiği yerler; ikincisi, düşmanın harp potansiyelinin esasını teşkil eden yerler; üçüncüsü, ülke tarafından kullanılması faydalı olan muayyen bir düşman tesisi veya kaynağıdır (KKT, 2001a: 52).

Savaşta kesin sonuç taarruzla alınır. Taarruz, en basit anlamı ile düşmana saldırmaktır. Yeri ve kuvveti bilinen bir düşmana karşı hazırlanmış ayrıntılı planlar taarruzu hareketin esasını teşkil eder. Taarruz hazırlıklı veya hazırlıksız icra edilebilir; aradaki yegane fark planlama zamanıdır (KKT, 2001a). Taarruz, komutanın kendi isteğini düşmana kabul ettirmek için esas vasıta. Stratejik, operatif veya taktik düşünceler belli bir süre için savunmayı gerektirse de düşmanın imhası için er ya da geç taarruzu zorunlu kılar. İnisiyatifi ele geçirmek ve muhafaza etmek ancak taarruzla mümkündür (KKT, 2001a: 44).

Düşmanın ilk saldırı şokunu atlatarak toparlanmasını, dengesini tekrar sağlamasını, yeni bir savunma oluşturmasını ve karşı taarruzlarını engellemek için taarruz eden taraf baskıyı kesintisiz bir şekilde devam ettirmelidir. Düşmanla mücadele, en az kayıpla zaferi elde edebilecek şekilde gerçekleştirilmelidir. Taarruzda düşmana tepki gösterme fırsatı verilmeden düşmanın genel savunma tertibi için önem taşıyan kuvvetler imha edilmeli veya bölgeler kontrol edilmelidir.

Taarruzda başarı için düşmana fiziksel zarar vermek gereklidir. Taktik bir taarruz savunmanın bütünlüğünü yok ederek, düşmanın birliklerini taarruz bölgesinde bölüp parçalayarak ve kesin hedeflerin kontrolünü sağlamak için derinlikte taarruz ederek büyük kazançlar elde edilebilir. Tarihi örnekler göstermiştir ki en başarılı taarruzlarda düşmanın savaşma azmi taarruzun şoku ile kırılarak zayıftan çok fazla düşman esiri ele geçirilmiştir.

Taarruzlar düşmana yaklaşmadan ve savunmadan sonra savunan birliklerin üzerinden aşarak başarıdan faydalanma hareketinde veya takip hareketinde yapılabilir. Taarruzlar karşı taarruz veya bozucu taarruzlar gibi daha büyük bir savunmanın bir parçası olabilir. Niteliği ne olursa olsun her taarruz süratli, şiddetli, kararlı, kurnazca ve uyumlu olmalıdır (KKT, 1995: 44).

Normal olarak taarruz için kuvvet üstünlüğüne sahip olmak gerekir ise de zorunlu değildir. Çeviklik, baskın, atılganlık, taarruzda başarı için en etkili faktörlerdir. Ast komutanların inisiyatifi elde bulundurarak aktif şekilde hareket etmeleri, fırsatlardan yararlanmak için asıl taarruzda ani hedef değişikliklerinin yapılması, taarruz hızının devam ettirilmesi ve düşman savunmasının mümkün olduğu kadar derinlikte, çabuk imha edilmesi taarruz hareketinin esasını teşkil eder. İnisiyatif, çeviklik ve uyumlu hareket taarruz hareketinin ve ilk muharebeleri kazanmanın başlıca faktörleridir.

Taarruz hareketinin amacı aşağıdaki hususların bir veya bir kaçını gerçekleştirmektir: Düşmanın savaşma azim ve kabiliyetini kırmak, düşman kuvvetlerini imha etmek, düşman kuvvetlerini tepki gösteremeyecek hale sokmak, düşmanın taarruz hazırlıklarını ve planını bozmak, düşmanın istediği yer ve zamanda muharebe gücünü kullanma kabiliyetine engel olmak, düşmanın kuvvetlerinin bir kısmını tespit, tecrit veya yok ederek harekata mutlak suretle tesir edebilecek takviye imkanını ortadan kaldırmak, düşmanın karşı tedbir almasını ve inisiyatifi ele geçirmesini önlemek, hareketin başarısına tesir eden bir bölgeyi ele geçirmek, ve düşmanı stratejik kaynaklardan mahrum bırakmaktır (BTMY, 2004: 62).

Taarruzi harekatta kesin sonuç, güçlü, hareket yeteneği yüksek başarıdan faydalanma kuvvetleri ile elde edilir. Düşmanın yanlarına taarruz esas olmakla beraber bazen cephe taarruzunun yapılacağı durumlarda olacaktır. Taarruzların çoğu hasım kuvvetleri tamamen mağlup etmeyi hedef alırken, hareket ayrıca diğer bir maksat için de icra edilebilir. Taarruz, savunma veya müteakip taarruz hareketi için kritik bir

araziye ele geçirmek ve hayati ikmal kaynaklarını ele geçirmek maksadıyla da yapılabilir (KKT, 2001a: 38).

Bazen bir taarruz düşmanın kuvvetini, tertibatını veya niyetini meydana çıkarmak için de icra edilebilir. Taarruzlar ayrıca düşmanı aldatma veya şaşırtma için de kullanılabilir. Dikkati başka yere çekmek gibi diğer aldatma tedbirleri ile irtibatlı olarak yapılan aldatma taarruzları düşmanın asıl gayretimizi teşhis etmesini ve karşı tedbir almasını geciktirebilir veya kuvvetlerini kritik bölgelerden uzaklaştırmasına neden olabilir. Diğer taraftan bir taarruz düşman kuvvetlerini mevziinde tespit ederek onun başka bir yerdeki dost manevramıza müdahale etmesini önlemek için de düzenlenebilir. Sahte hareketler ve gösteriler aldatma taarruzunun önemli şekillerindendir (KKT, 2001a: 56-67).

Taarruzun nitelikleri genel olarak inisiyatif, çeviklik, senkronizasyon, orkestrasyon, baskın, siklet merkezi, tempo, cüret ve çok yönlülüktür (KKT, 2001a). Şimdi bu niteliklerin ne anlama geldiğine kısaca değinelim. İnisiyatif serbest hareket edebilme yeteneğidir. Baskın, siklet merkezi, esneklik, tempo ve cüret taarruzi hareketi tanımlar ve inisiyatifin ayrılmaz unsurlarıdır. İki anlam (kararda çeviklik ve icrada çeviklik) taşıyan çeviklik, düşmandan daha hızlı hareket edebilme kabiliyetidir. Senkronizasyon kavramı ise uyumdan ziyade üstün muharebe gücünü kesin sonuç noktasında toplamaktır. Muharebe şartları değiştiğinde komutanlar ona göre tedbirler alır ve fırsatlardan yararlanırlar. Orkestrasyon, düşmana karşı üstün muharebe gücünü oluşturmak ve kesin sonuç noktasında toplamak için kuvvetlerin uygun şekilde bir araya getirilmesidir (KKK, 2004: 68-72).

Baskın, düşmanın fiziksel veya zihinsel olarak olmadıkları bir zaman veya durumda darbe vurmaktır. Baskında esas düşmanı tamamen habersiz yakalamaktan ziyade etkili bir karşılık vermesine mani olacak duruma sokmaktır. Siklet merkezi, azami gücü düşmanın hassas yönlerine yöneltip asgari güç ile diğer yerlerde bulunma anlamına gelir. Siklet merkezinin olduğu yerde üstün bir muharebe gücü oluşturulurken, diğer yerler hassas durumda olacaktır. Bu nedenle denge çok iyi kurulmalıdır. Esneklik, gelişen durum ve şartlara göre muharebenin gidişatını istenilen şekilde yönlendirme anlamı taşır. Kuvvetler her fırsattan yararlanmak veya tehlikeyi bertaraf etmek için esnek olmalıdır. Tempo, bir askeri hareketin zaman oranıdır. Tempo düşmanın karşı koyamayacağı bir hızda yapılmalıdır. Başarılı

taarruzlar yüksek tempo ile icra edilir ve düşmanın direnci kırılır. Cüret, riski göze alma kabiliyetidir. Komutanlar nerede ve ne zaman risk alacaklarını iyi hesaplamalıdır. Aksi halde bir felaketle karşılaşabilirler. Buna karşın hesaplı riskler zaferi çok çabuk getirebilir. Çok yönlülük, kuvvetlerin bir görevden diğerine geçebilme kabiliyetini gösterir. Muharebe alanındaki kuvvetler değişen görevlere çok çabuk intibak etmelidirler (BTMY Bülteni, 2004).

Taktik taarruzun dört genel şekli vardır. Bunlar, düşmana yaklaşma, taarruz, başarıdan faydalanma, ve takiptir. Taktik, taarruzun bu farkı şekillerini birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Aslında bunlar akıcı bir şekilde birinden diğerine süratle geçebilirler. Harekat temposu gittikçe artan bir özelliğe sahiptir. Muharebe sahası derinliği içinde aynı anda meydana gelen bu farklı taarruz şekilleri ve birbirine yakın sıralanmış safhalar ileri geri değişmelere sebep olarak yeni şekiller alır ve gelişme için gittikçe artan seçenekler sunar (BTMY Bülteni, 2004).

Düşman yaklaşma, durumu geliştirmek ve düşmanla teması kurmak veya kaybedilen teması tekrar sağlamak için icra edilen taarruzi bir harekattır. Düşmanın yerini ve faaliyetlerini bilmek bir birliğin çevik ve kuvvete yönelik muharebe etme kabiliyetini destekler. Uzayda konuşlanmış veya müşterek geliştirilmiş gözlem ve keşif sistemleri düşmanın yerini bulmaya yardımcı olur. Başarıdan faydalanma, başarılı bir taarruz hareketinden sonra bu başarıdan istifade ile aralıksız olarak hareketi devam ettirmek anlamını taşır. Başarıdan faydalanmaktaki amaç düşmanın geri ile irtibatını kesmek ve ikmal yollarını tıkamaktır. Takip, başarıdan faydalanma hareketinden sonra yapılan faaliyeti kapsar. Takipte amaç düşman kuvvetlerini imha etmektir. Taarruzda bazen başarıda faydalanma hareketi gerçekleşmeden takip hareketi başlayabilir. Komutanlar bu durum için uyanık olmalı ve fırsatları değerlendirmelidirler (KKT, 2001a: 52-55).

Taarruz eden bir kuvvetin genel anlamda üç manevra şekli vardır. Bu manevra şekilleri kuşatma, yarma ve cephe taarruzudur. Komutanlar bu manevra şekillerini araziye değil düşmana yönelik olarak uygularlar. Esas olarak manevra şekilleri cephe hareketleri ve yan hareketler olarak ayrılabilir farkı belirleyen husus asıl taarruz kuvvetinin istikametidir (KKT, 2001a: 82).

Kuşatma, düşman kuvvetlerinin zayıf yanlarından faydalanarak onu gerisine yöneltilecek ve düşmanı bulunduğu yerde imha etmeyi amaçlayan manevra şeklidir.

Tek taraflı olabileceği gibi çift taraflı ve düşey olarak da icra edilebilir (KKT, 2001a).

Yarma düşmanın açık veya zayıf yanı olmadığına tercih edilen yarma manevrası düşman savunmasının en zayıf notasına asıl taarruzu yöneltmek onu parçalamayı ve parça parça imha etmeyi amaçlar. Eğer düşmanın zayıf noktası yok ise mutlaka bir noktada zayıflatılarak yarma hareketi yapılmalıdır. Cephe taarruzunda, düşman geniş bir cephe boyunca ve ilerleme istikametinin tamamı ile vurulur. Cephe taarruzu yapacak kuvvetlerin düşmandan çok üstün olması gerekmektedir. Zira en az başarı vadeden bir manevra şeklidir ve zorunlu olmadıkça tercih edilmez.

B. SAVUNMA

Savunma genel manada, taarruz eden bir düşmana karşı, kuvvetleri veya bir coğrafi bölgeyi korumak anlamı taşır. Taktik olarak, taarruz için elverişli şartlar elde edilinceye kadar bir bölgede düşman taarruzlarını önlemek ve ona zayıf verdimek amacı ile geçici olarak uygulanan bir muhabere şeklidir (KKT, 2001b: 88-96).

Taarruzdan savunmaya veya savunmadan taarruza geçiş sık sık olabilir. Savunma tarafın kuvvetlerine yeni birlikler ilave etmesi savunma tarafın topraklarının işgali neticesinde hareket alanının tabiatının değişmesi ve işgal edilen toprakların kontrolünün güçleşmesi taarruz edenin ikmal üslerinden uzaklaşması buna karşılık savunan tarafın ikmal üslerine yaklaşması ve gerçek tehlike altında olan savunmanın gayretlerini devamlı arttırması taarruz eden bir ordunun taarruz gücünü azaltan faktörlerdir. Ayrıca, savunan taraf arazisinin, organize edilmiş hareket alanının, halkın desteğinin ve bekleyen tarafta olmanın sağladığı avantajla taarruz eden tarafın gücünü yıpratırken kendisi kuvvet kazanır. Belli bir noktada taarruz eden taraf ile savunan tarafın güçleri eşit hale gelebilir ve denge sağlanır. Dengenin sağlandığı bu noktaya “doruk noktası” denir.

İşte, savunan tarafın gayesi taarruz edeni hedefine ulaşmada doruk noktasına ulaştırmak ve müteakiben yapacağı taarruzda imha etmektedir.

Bir ülkenin veya kuvvetin savunma muharebesini yapmasının çok değişik maksatları olabilir. Ancak temel amaçlar şunlardır: Düşman taarruzunu durdurmak ve taarruz gücünü kırmak, taarruz hazırlıklarını tamamlama için zaman kazanmak, gereken

yerde kuvvet çoğunluğu sağlamak için kuvvet tasarrufu sağlamak, düşmanın hayati önemi olan bir bölgeye girmesine engel olmak, düşman kuvvetlerini bir taarruz hareketına başlamadan önce yıpratmak ve hareket ortamını şekillendirmektir (KKT, 1995: 91-98).

Herhangi bir savunmanın ilk maksadı, düşman taarruzunu durdurmak, dost kuvvetlere inisiyatif kazandırmak ve savunmayı taarruzunu dönüştürecek fırsat yaratmaktır. Etkili bir savunma, düşmana inisiyatifi kaybettirmek için aktif ve pasif unsurları içerir. Zaman kazanmak için yapılan savunma takviye kuvvetlerinin gelmesi veya kuvvetler bir başka bölgede taarruz için toplanırken bir bölgede kuvvet tasarrufu için yapılır. Bazı hallerde bir kuvvet taarruz gücü olmadığı için savunma yapılabilir. O zaman savunma düşmanı gereğinden fazla yayılmaya sevk ederek mevzilenme ve arazi hakkında üstün bilgiye sahip olma avantajlarını kullanır.

Çeşidi ne olursa olsun savunma hareketinin başarısı beş temel niteliğin birlikte uyumu içinde tatbikine bağlıdır. Amaç olarak taarruzdaki amaçlarla paralel olan bu nitelikler, inisiyatif, çeviklik, derinlik, orkestrasyon ve çok yönlülüktür (KKT,1995: 114-116). İnisiyatif, savunma muharebesinde komutanlar, düşmanın hassas ve zayıf taraflarında istifade ile çıkan her fırsatta ona darbeler indirerek inisiyatifi ele geçirmeye çalışırlar. Çeviklik, savunmada ateş, manevrayı ve diğer harp imkanlarının kullanılarak gelişen durumlara uygun bir şekilde tepki göstermek ve yine inisiyatifi de ele geçirmektir. Derinlik, savunmada başarı kazanmak için taarruz eden düşmanın bütün derinliği boyunca ona darbeler indirme yanında tertiplenirken de tek hat şeklinde değil de birçok savunma mevzii oluşturarak taarruzu bu geniş bölgede eritmeyi amaçlaya unsurdur. Orkestrasyon, uygun kuvvet karışımını bulmak için kuvvetlerin bir araya getirip organize edilmesidir. Çok yönlülük ise, harekate yönelik faaliyetlerden diğerine çok çabuk geçebilme ve değişik görevleri icra edebilme kabiliyetidir (KKT,1995: 118-119).

Savunma hareketinin iki ana şekli, oynak savunma ve mevzii savunmasıdır. Bunlar taktik ve operatif seviyelerinin her ikisinde de uygulanır. Oynak savunma düşmanın açık yanını ortaya çıkararak bir mevziye kadar ilerlemesine izin vererek hareket yeteneği yüksek ihtiyatlar tarafından imhasına yöneliktir. Mevzii savunması birbirine kenetlenmiş bir seri mevziler içinde düşmanı yıpratarak ateşlerle imhasına yöneliktir (KKK, 2004: 68-73).

Savunmada, düşmanın mümkün olduğu kadar ilerden itibaren aktif muhaberele karşılanması, derinliğine kademelendirilmez dinamik unsurlarla yıpratılması, taarruz hızının yavaşlatılması, kanalize edilmesi, kesin sonuç yeri ve zamanında üstün kuvvetlerle icra edilecek karşı taarruzlarla düşmanın taarruz gücünün kırılması esas alınır

Oynak savunma, düşman taarruzunu kırmak için ateş ve manevranın taarruzun, savunmanın ve geciktirmenin bileşimini kullanarak düşman kuvvetin imhasına yöneliktir. Oynak savunma taarruz edenden daha fazla hareket yeteneği gerektirir. Oynak savunmada savunan taraf asgari gücünü cephede tutarken düşmanı en hassas olduğu yer ve zamanda vurmak için güçlü ihtiyatlarını geride bulundurur. Düşman taarruzları karşılanır geciktirir, durdurulur veya istenilen yere kanalize edilerek düşman hassas duruma sokulur daha sonra gerideki güçlü ihtiyatlarla düşmana darbe indirilerek imhası sağlanır. Oynak savunmada temel düşünce taarruz ruhuna sürekli saklı tutmak ve gerektiğinde kullanmaktır (KKT,1995). Mevzii savunması, düşmanın belli bir süre için kritik arazi ve tesislere el atmasına engel olmak için yapılır. Mevzii savunmasında temel düşünce savunulan yerin korunması ve düşmanın bu bölgeye sokulmayarak ateş ve engellerle imhasının sağlanmasıdır. Mevzii savunması aynı zamanda düşmandan daha az hareket yeteneğine sahipsek ve muhabere gücü bariz ölçüde zayıfsa uygulanan bir muhabere şeklidir. Mevzii savunmasında, savunma bölgesindeki kuvvetlerin mevzilerini elde tutmaları ve mevziler arasındaki araziye hakim olmaları esastır (KKT, 1995: 44-48).

Genel olarak aşağıdaki koşulların hepsi veya yeteri kadarının olması bir kuvveti mevzii savunması yapmaya zorlar: Düşmanın taktik alanda nükleer silah kullanma olasılığı yoksa, savunma bölgesinin derinliği yoksa, oldukça ileride bir arazının elde bulundurulması gerekiyorsa, arazi savunan tarafından manevrasını kısıtlıyorsa, taarruz eden daha fazla hareket yeteneğine sahipse, savunma mevzilerinin ve engellerini inşası için yeterli zaman varsa, hava üstünlüğü taarruz eden tarafta ise, oldukça dar bir cephe var ise, ister oynak savunma olsun ister mevzii savunması olsun komutanlar daima taarruz düşüncesinden ayrılmamalı ve çıkan her fırsattan yararlanarak düşmanı imha etmeye çalışmalıdırlar (KKT,1995: 36-39). Bu nedenle, daha statik bir görüntü arz eden mevzii savunması az tercih edilen bir yöntem olmaktadır.

C. GERİ HAREKAT

Geri hareket bir birliğin tamamının veya bir kısmının geriye doğru ve düşmandan uzaklaşmak üzere yaptığı düzenli bir harekattır. Düşmanı yenmek ve inisiyatifi tekrar ele geçirmek için daha geniş bir manevra planının parçasıdır. Komutanlar geri hareketi düşmana zarar vermek, engellemek, oyalamak gücünü tüketmek yada taciz etmek için kullanırlar (KKT, 2002b).

Geri hareket oldukça güç olduğu gibi, oyalama ve çekilme özellikle çok risklidir. Geriye doğru yapılmasından dolayı geri hareket, askerde psikolojik stres durumunun artmasına neden olabilir, uzaklaşma da kaçma olarak yenilginin bir alameti gibi görülebilir. Kontrol altına alınmadıkça böyle durumlar ve duygular panik ve bozgunun oluşmasına sebep olabilir. Geri harekatta başarı; kuvvetli bir liderlik, örnek alınacak bir teşkilat ve disiplinli uygulama gerektirir.

Geri hareketin esas maksadı, daha uygun koşullar altında düşmana kesin darbeyi vurabilecek şekilde birliğin bütünlüğünü gelecekteki hareket için korumaktır. Bu nedenle en küçükten en büyüğe kadar her komutan geri hareketin amacını ve yenilgi olmadığını iyice anlatmalıdır. Bununla birlikte bir geri hareket; düşmanı yormak, yıpratma, zayıat verdirmek, düşmanı elverişsiz bir manevra yapmaya zorlamak, komutanlık emrindeki kuvvetlerin tamamını veya bir kısmının başka bir yerde kullanılmasına imkan vermek, kuvvetleri korumak, uygun olmayan koşullar altında muharebeden sakınmak, zaman kazanmak, muharebeden sıyrılmak, kuvvetlerin yeniden mevzilendirilmesini sağlamak, diğer dost birliklerin hareketlerine uymak mevcut durumu düzeltmek, ikmal ve ulaştırma yollarını kısaltmak maksatlarından biri veya birkaçı için yapılabilir. Bir geri çekilme hareketi düşman bakışı ile veya düşman baskısı olmadan kendi isteğimizle yapılabilir (KKT, 2003: 48-51).

Geri hareketin üç çeşidi vardır. Bunlar oyalama, muharebeyi kesme ve geri çekilme hareketidir. Oyalama düşman üzerinde azami zayıat meydana getirmek için esneklik ve hareket serbestisini elde tutarak birliklerin zaman ve araziyi mübadele etmesidir. Muharebeyi kesme birliğin tamamın veya bir kısmı ile birliğin

bütünlüğünü korumak veya başka bir yerde görev almak amacıyla düşmandan kendi isteğiyle çözülmesidir. Geri çekilme ise, düşmanla temasta olmayan birliklerin geriye doğru intikalidir. Geri hareketin her çeşidinde düşmanla temasta olmayan birlik öncelikle taktik bir yürüyüşle geriye intikal eder (KKT, 2003: 55-58).

Başarı ihtimalini arttırmak için geri hareketi yöneten komutanlar, bu hareketi destekleyecek, tamamlayacak hareketi de planlar ve koordine eder. Bu hareket düşmanın kuvvetini azaltmak, düşmanın kuvvetini başka bir bölgeye teksif etmesini sağlamak, daha güçlü bir savunma hazırlamak veya düşmanı karşı taarruzlardan daha çok zarar görmesi muhtemel bölgelere kanallandırmaya imkan sağlar. Diğer hareket nevelerinde olduğu gibi derinlik geri harekatta da çok önemlidir. Düşmanın hareketi derilikte engellenir mukabil hareket, tecrit ve uzun menzilli ateşler, onun ilerleyişini yavaşlatmak için bütünleştirilir (Silahçioğlu, 2005: 22-24).

Başlangıçta düşman taarruzlarına karşı koyamayan taraf ülke coğrafyasının derinliklerinden yararlanarak hem düşmanın gücünü eritmeyi hem de zaman kazanarak müteakip hareket için yeni birlikler teşkil etmesini ve az kuvvetler ile kendisinden üstün kuvvetlerle başa çıkmasını sağlar veya daha büyük bir manevranın bir parçası olarak kısmen bu hareketi icra edebilir. Her ne maksatla olursa olsun geri hareket hem birlikler hem de ülke kamuoyu ve halk arasında olumsuz hava yaratır. Nitekim kurtuluş savaşı esnasında ordunun Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesi emrine veren M. Kemal Atatürk'e Büyük Millet Meclisinden ve ülke kamuoyundan acımasız eleştiriler yapılmıştır, bu nedenle geri hareket çok iyi planlanmalı ve herkese çok iyi anlatılmalıdır (Silahçioğlu, 2005: 22-23).

IV. SON YÜZYIL İÇİNDEKİ GÜVENLİK ARAYIŞLARI

Uluslar her dönemde ittifak ve işbirliği arayışlarını sürdürmüşler ve çeşitli örgütlenmeler içerisine girmişlerdir. Uluslararası kuruluşların teşkilatlanmasındaki tarihi sürece bakıldığında zaman Milletler Cemiyeti'nin kurulmasıyla başlayan güvenlik için ittifak arayışları üç evre geçirmiş ve kırılma dönemleri yaşanmıştır.

Birleşmiş Milletlerin kurulmasını müteakip 1950'lerde NATO ve Varşova Paktı ile başlayan dönemde siyasi örgütlenme hareketleri hız kazanmış ve iki kutuplu dünyaya varan bir siyasi örgütlenme arayışları yarışı yaşanmıştır. 1990'lı yıllarda ise SSCB'nin çöküşü ve Varşova Paktı'nın dağılmasıyla birlikte, iki kutuplu dünya yok olmaya başlamış, irili ufaklı bir çok yeni devlet doğmuş ve belirsizlik, istikrarsızlık, çok yönlü tehdit ve riskler algılanır olmuştur. 2000'li yıllara gelindiğinde zamansa asimetrik etkiler ön plana çıkmış, terör en büyük tehdit olarak belirmiş “önleyici müdahale doktrini” ile yeni bir güvenlik anlayışı ortaya konmuştur (Akçay, 2004: 49-52).

1950'li yıllardan itibaren NATO ve Varşova Paktı'nın kurulması ile başlayan siyasi örgütlenmelerdeki bu hareketliliğe paralel olarak aynı yıllarda ekonomik kuruluşlar da tüm dünyayı sarmıştır. Bu durum 1990'lara kadar devam etmiş ve Soğuk Savaş sonrasında kutuplaşmanın kalkması ile birlikte uluslararası siyasi ve ekonomik örgütlenmelerde bir domino etkisi yaşanmıştır. Bu süreçte, bir çok yeni devlet ve uluslararası teşkilat ortaya çıkmış ve ittifaklar ivme kazanmıştır. Ancak bu ivmeyle birlikte, herhangi bir ortak güvenlik sistemine üye olmayan ülkelerdeki iktidar mücadeleleri ile ülkelerin uluslararası ilişkilerde takındığı olumsuz tutum ve davranışlar, istikrarsız bölgelerin oluşmasına, tehdit ve risk değerlendirmelerinin değişmesine neden olmuş, değişen bu tehdit ve risk değerlendirmelerinde terör en ön plana çıkmıştır. 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ise, asimetrik etkinin önemi anlaşılmış ve başta ABD olmak üzere güçlü ülkeler yeni arayışlar içerisine girmişlerdir. Bunun sonucunda da Afganistan ile Irak'ta “özgürleştirme” ve “demokrasiye geçiş” mücadelesi yaşanmıştır. Güvenlik sorunlarının algılanmasındaki bu düşünce, ittifak ve işbirliği arayışlarının doğal bir sonucu olan siyasi ve ekonomik alandaki şekillendirme faaliyetlerini gündeme getirmiştir (Gezer, 2004: 48-50).

Siyasi nitelik taşıyan güvenlik kuruluşlarının güç kullanarak coğrafyayı şekillendirmesi, ancak etnik ve dini çatışmaların yaşandığı, geri kalmış, monarşiyle idare edilen, gelişmiş ülkelerde ise coğrafyanın şekillendirilmesinin güç kullanarak mümkün olamayacağı, bunun Rusya ve Asya Krizlerinde olduğu gibi ekonomik kuruluşlarla yapılabileceği kıymetlendirilmektedir. Asimetrinin güçlü ülkelerin ekonomik harbi, yarattığı asimetrik etki, bu etkiyi yaratma ve sonuç alma sürecinin kişiliği, ucuzluğu, insancılığı ve kamuoyunda kabul edilebilirliği göz önüne olarak sıcak harbe tercih edeceği; Afganistan ve Irak'ta yaşanan sıcak çatışmalardan ders alan ABD'nin gerek yönetim şekli gerekse ülkede yaşayanların yaşam standardı ve yaşam kalitesi açısından demokratikleşememiş ve geri kalmış ülkeleri Büyük Ortadoğu Projesi vasıtasıyla demokratikleştirerek siyasi yapıdaki güvenlik kuruluşları yerine ekonomik kuruluşlarda baskı ve kontrol altına almak isteyebileceği; etnik ve dini ayrımcılığı minimize edecek, özellikle bölgesel sorunları aynı potada eriterek kalıcı güvenliği sağlayacak şekilde yeni güvenlik ve ekonomik kuruluşlarının oluşturulmasına ihtiyaç duyulduğu bu kuruluşlara Kuzey Afrika dahil Avrasya'daki tüm ülkelerin katılmasının ve kuruluşların birbirine girift ilişkilerle donatılmasının belirsizliği ve istikrarsızlığı önlemenin temel göstergesidir (Cömert, 2003: 39-41).

Uluslararası siyasi kuruluşları, tarihi süreç içerisinde ve güvenlik için ittifak arayışlarıyla bağlantılı olarak inceleyeceğiz. Milletler Cemiyeti'nin kurulmasıyla başlayan güvenlik için ittifak arayışları üç evre geçirmiş ve kırılma dönemleri yaşanmıştır. Bu kırılma dönemleri 1950'li yıllar, 1990'lı yıllar ve 2000'li yıllardır. 1950'lerde NATO ve Varşova Paktı ile başlayan dönemde siyasi örgütlenme hız kazanmış ve iki kutuplu dünyaya kadar varan bir siyasi örgütlenme yarışı yaşanmıştır. 1990'lı yıllarda ise SSCB'nin çökmesi ile birlikte irili ufaklı bir çok yeni devlet doğmuş ve belirsizlik istikrarsızlık, çok yönlü tehdit ve riskler algılanır olmuştur. 2000'li yıllara gelindiğinde ise asimetrik etkiler ön plana çıkmış, terör en büyük tehdit olarak belirmiş ve yeni bir güvenlik anlayışı ortaya çıkmıştır.

A. 1950 - 1990 ARASI DÖNEM

1. Dünya Savaşı devam ederken uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacıyla ABD Başkanı Wilson tarafından geniş katılımlı bir ittifak düşüncesi ortaya atılmış ve bu düşünce diğer devletler tarafından kabul görmüştür. Böylece, 28 Nisan 1919'da 1. Dünya Savaşı'nın galipleri ile tarafsızların önderliğinde evrensel nitelikteki Milletler Cemiyeti örgütü kurulmuştur. Yaklaşık 20 yılı aşkın bir süre hizmet veren Milletler Cemiyeti birkaç konuya barışçı yollardan çözüm getirebilmişse de 1935'te İtalya'nın Etiyopya'yı istilasına, İspanya'daki iç savaşa, Almanya'nın Avusturya'yı ilhakına ve Polonya'yı işgaline ve nihayet 2. Dünya Savaşı'nın çıkmasına engel olamamıştır. Bütün bunlar da örgütün sonunu getirmiş ve savaş sonrasında 18 Nisan 1946'da örgüt dağılmıştır.

Milletler Cemiyeti'nin etkisiz kalarak dağılması ve İkinci Dünya Savaşı'nın önlenmesi için harcanan çabaların başarısızlıkla sonuçlanması neticesinde ise dünyada daha etkin bir güvenlik sisteminin kurulması isteği kuvvetlenmiştir. Bu istek, 2. Dünya Savaşı esnasında Roosevelt ve Churchill'in Atlantik Şartı ile başlamış, 1 Ocak 1942 tarihinde Birleşmiş Milletler Beyannamesi'nin yayımlanmasıyla hız kazanmış ve 25 Nisan 1945 tarihinde San Francisco'da teşkilatın kuruluş çalışmalarının başlaması sürecini de beraberinde getirmiştir. Sürecin sonunda ise, 26 Haziran 1946'da BM Antlaşması imzalanarak Birleşmiş Milletler resmen kurulmuştur. San Francisco toplantısına 51 ülke kurucu sıfatıyla katılmış, bugün ise Birleşmiş Milletlere üye ülke sayısı 191'e yükselmiştir (Cömert, 2003: 39-42).

Kurucu ülkelerin dışında kalan ve BM'ye daha sonra katılan 140 üye ülkeye bakıldığında bunların çoğunu Afrika, Asya ve Avrupa kıtasındaki ülkelerin teşkil ettiği görülmektedir. Bu durum, bu üç kıtanın sömürgecilik ve bağımsızlık hareketlerinin etkisi altında kaldığının göstergesi olarak da algılanabilir. Kurucu ülkeler dışında, Amerika ve Okyanusya kıtalarından katılımın azlığı ise bu iki kıtada 20. yüzyılın ortalarından itibaren oluşan devlet yapılarının günümüzde de korunduğunun bir göstergesidir (Cömert, 2003: 35-38).

Birleşmiş Milletler gibi geniş katılımlı bir örgüt kurulmasına rağmen ittifak ve işbirliği arayışları son bulmamıştır ve Sovyetler Birliği II. Dünya Savaşı sonuna

kadar askeri gücünü aynen muhafaza etmiş ve kuvvet yapısında değişikliğe gitmemiş, beklenenin aksine silahlı kuvvetlerini büyüterek yayılmacı bir politikayla komünist sistemi Avrupa'nın diğer ülkelerine de yayma girişimlerini giderek artırmıştır. Ağır ve yıpratıcı bir savaştan büyük insan kayıpları vererek çıkmış olan Avrupa ülkeleri ise, bir yandan silahlı kuvvetlerini terhis ederek kaynaklarını ekonomiye aktarmış bir yandan da gelişmekte olan bu tehdide karşı güçlerini birleştirme ve müşterek bir teşkilat içinde toplanma yollarını aramaya başlamıştır.

Avrupalı devletlerin ittifak arayışları sonucunda İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, ABD, Kanada, Danimarka, İtalya, Norveç, Portekiz ve İzlanda'nın katılımıyla 04 Nisan 1949 tarihinde Washington Antlaşması imzalanarak NATO kurulmuştur. Böylece batının daha doğrusu Batı Avrupa'nın güvenliğini sağlayacak olan Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı (NATO), Birleşmiş Milletler Yasası'nın, bağımsız ülkelerin bireysel ve toplu savunma konusundaki doğal haklarını teyit eden 51. maddesi çerçevesinde teşkil edilmiştir. Başlangıçta, üye ülke sayısı 12 iken 18 Şubat 1952'de Türkiye ve Yunanistan'ın, 5 Mayıs 1955'te Almanya'nın katılımıyla üye sayısı 15'e yükselmiştir. Bu dönemde güvenlik için ittifak arayışları NATO ile sınırlı kalmamış, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında 1954 yılında Balkan İttifakı da oluşturulmuştur. Aynı dönem içerisinde Varşova Paktı'nın kuruluşuna ve Doğu-Batı bloklu iki kutuplu dünyanın oluşmasına giden adımlar da hızla atılmıştır. Daha İkinci Dünya Savaşı sürerken Avrupa'da Sovyet üstünlüğünün ortaya çıkması ve Doğu Avrupa ülkelerinde Komünist partilerin iktidara gelmeleri sonrasında, Arnavutluk, Demokratik Almanya Cumhuriyeti, Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Romanya, Çekoslovakya ve Yugoslavya ile SSCB arasında ikili antlaşmalar imzalanmıştır. Savaş sonrasında ise ABD ile SSCB arasındaki anlaşmazlığın giderek artması ve Federal Almanya Cumhuriyeti'nin batı ile bütünleşmesi sonucunda 14 Mayıs 1955 tarihinde Yugoslavya dışındaki 7 devlet Varşova Paktı'nı oluşturmuşlardır. Anlaşmaya göre, taraflardan birine Avrupa'da silahlı bir saldırı olması durumunda, BM Antlaşması'nın 51. maddesi uyarınca bireysel ya da ortak olarak karşılık verilmesi esas alınmıştır (Mert, 2001).

BM Antlaşması'nın 51. maddesine dayanan iki büyük güvenlik sisteminden sonra ortaya çıkan örgütlerin birçoğu ise, iki kutuplu sistemde Batı bloğunun lideri ABD'nin, Doğu bloğunun lideri SSCB'nin çevreleme politikası doğrultusunda alt-

bölgesel kuruluşlar olarak teşkil edilmiştir. 1954 Balkan Paktı ile hayata geçen bu düşüncenin Ortadoğu'daki ayağını 1955 yılında Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve İngiltere arasında oluşturulan Bağdat Paktı (daha sonra CENTO), Uzakdoğu ayağını ise 1954 yılında kurulan Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (SEATO) oluşturmuştur. Avrupa ülkeleri, bu bölgede giderek güç kaybetmeleri üzerine bölgeyi ABD'ye bırakmak zorunda kalmışlardır. SEATO'dan önce Fransa, ardından Pakistan çekilmiş ve 1975 sonrasında ABD'nin Vietnam başarısızlığının ardından işlevini tamamen yitirmiştir (Arreguin, 2001: 11-16). ABD'nin bütün desteğine rağmen, Sovyetler Birliği'nin etrafında kuşak oluşturmak amacıyla kurulan bölgesel alt örgütler yeterli etkiyi sağlayamamış ve ömürleri de istenildiği kadar uzun olmamıştır.

İstikrar ve güvenliğe yönelik örgütlenmeler yalnızca bunlarla sınırlı kalmamış, bu dönemde İslam Konferansı Örgütü (İKO) de kurulmuştur. İKO, 21 Ağustos 1969 tarihinde El-Aksa Camii'nin yakılma girişimi sonucunda Fas'ın Rabat şehrinde toplanan ilk İslam zirve konferansının toplanmasıyla kurulmuştur. Örgüt, dünyadaki bütün Müslümanların refahı ve gelişmesi için kaynaklarını bir araya getirmeye, çabalarını birleştirmeye, ortak çıkarlarını korumak üzere ortak bir söylem geliştirmeye karar vermiş 57 ülkeden oluşmuştur (Cömert, 2003).

Bu dönemde yaşanan önemli bir gelişme de 1990'lı yıllarda ikinci bir dönemin meydana gelmesine yol açan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK)'nin teşkil edilmesidir. AGİK, 1970'li yılların başında Soğuk Savaş koşullarındaki Avrupa'nın bölünmüşlüğüne son verilmesi, güvenlik ve istikrarın sağlanması, katılan devletler arasında bu amaca yönelik işbirliği geliştirilmesi düşüncesiyle kurulmuş ve 1975 Helsinki Nihai Senedi ile de resmîyet kazanmıştır. Esasen AGİK'in kuruluşuna giden sürecin başlangıcı 1955'e kadar uzanmaktadır. 1955'te Varşova Paktı tarafından yapılan Avrupa Güvenliği Anlaşma önerisi, Batılılar tarafından kabul edilmemiştir (Cömert, 2003). Ancak Doğu Bloğunun bu yöndeki önerileri 1970'lerin başında ABD ile SSCB arasında imzalanan SALT-I Antlaşması ile Batı Almanya'nın Polonya ve Çekoslovakya ile olan doğu sınırını tanıması ve Doğu Almanya ile ilişkiye girmeyi kabul etmesi sonucu meydana gelen yumuşama ortamı ile değer kazanmaya başlamış; Batı Avrupa güvenlik konusunda görüşmelere girişmeyi kabul etmiştir. Hedeflenen ise geçmiş dönemin bölünme ve çatışmalarının yerini diyalog, ortaklık ve işbirliğinin alması, yani Avrupa ilişkileri döneminde Avrupa'da kalıcı

barış düzenine doğru çalışılmasıdır. Böylece, bir yandan NATO'nun kalıcı istikrara olumlu etkisi ile Orta ve Doğu Avrupa'da istikrar sağlanabilecek, öte yandan Avrupa'nın güvenliği artırılacaktı. Ayrıca bu sayede, tüm Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinin özgürlük, refah ve güvenliğinin en iyi biçimde kazanabilmesi ve kapsamlı bir güvenlik mimarisi oluşturulması da sağlanabilecektir (Özcan, 2004: 112-117).

B. 1990'LI YILLAR VE DOĞU BLOĞUNUN ÇÖKÜŞ DÖNEMİ

Bu dönemi başlatan 1990 Paris Zirvesi, AGİK'in teşkilat haline dönüşmesiyle yani, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)'nin ortaya çıkmasına yol açan süreci başlattığı gibi, Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşmasının (AKKA) imzalanmasına da ev sahipliği yapmıştır. Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Müzakereleri (AKKUM), 16 NATO ve 7 Varşova Paktı ülkesi arasında 09 Mart 1989'da Viyana'da başlamış, 03 Ekim 1990'da iki Almanya'nın birleşmesinden sonra 22 ülke arasında devam etmiş ve 19-21 Kasım 1990 tarihlerinde Paris'te yapılan AGİK zirvesinde sonuçlanmıştır. AKKUM görüşmelerinin yapıldığı yer olan Viyana zirvesinde önemli bir belge daha ortaya çıkmıştır. Bu belge Viyana Belgesi'dir (Silahçioğlu, 2005: 20-23).

Viyana Belgesi, AGİT'e katılan ülkeler arasında uygulanmak üzere geliştirilen çeşitli güven ve güvenliği artırıcı tedbirleri içeren ve siyasi bağlayıcılığı olan bir belgedir. Viyana Belgesi çerçevesindeki Güven ve Güvenliği Artırıcı Önlemler (GGAÖ); Helsinki Nihai Senedi (1975 -1986), Stockholm Belgesi rejimi (1986-1990) ve Viyana Belgesi rejimi (1990'dan beri) olmak üzere üç safhada geliştirilmiştir. 17 Kasım 1990'da VB-90'nın imzalanmasını müteakip, 1992'de VB-92 ve 1994 yılında VB-94 geliştirilmiştir. 1994 yılında Viyana Belgesi, yapılan müzakereler neticesinde geliştirilerek 17-19 Kasım 1999 tarihleri arasında İstanbul'da icra edilen AGİT zirvesinde 1999 Viyana Belgesi ismi ile kabul edilmiş ve günümüzde de kullanılan şekli ile 01 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Cömert, 2003: 38).

Viyana Belgesi ile kurulmuş olan herhangi bir organ bulunmamaktadır. Ancak bu belge, katılan devletlerin uyması gereken kuralları, bildirimleri ve yapılacak denetim ve değerlendirmeleri içermektedir. AGİT'e üye olan devletler Viyana Belgesi'ne de

tarafıdır. 1990 Paris Zirvesinin bir diğer önemi de; Varşova Paktı'nın çöküşüne giden yolu açmasıdır. Dünya siyasal ve ekonomik konjonktüründeki değişimlerden etkilenen Varşova Paktı, bu zirvede verilen kararlarla çözülme sürecine girmiş, 25 Nisan 1991 tarihinde yürürlüğe giren bir kararla da askeri kanadı feshedilmiştir. Siyasal kanadının feshedilmesine ilişkin kararın yürürlüğe giriş tarihi ise 01 Nisan 1991'dir (Togaç, 2004: 29).

C. 21. YÜZYIL: İŞBİRLİĞİ ÇALIŞMALARI VE YENİ GÜVENLİK ARAYIŞLARI

1990'lı yıllarda güvenlik kavramı içine askeri boyutun yanı sıra siyasi, ekonomik ve sosyal boyutların da eklenmesiyle birlikte NATO stratejisinin de değiştirilmesi ve bölge-dışı kullanımlar ihtiyacı ortaya çıkmıştır. NATO'nun barışı koruma ve insani yardım gibi görevlerle uğraşması gereği belirmiştir. Bu gereklilik, ittifakın temel nedenini oluşturan ortak savunma prensibi çerçevesinde bir yandan güvenlikle ilgili konuların yeni bir perspektifte geliştirilmesini ve Doğu ile Batı arasında işbirliği çalışmalarına hız vermesini, diğer yandan da NATO kuvvet miktarlarında büyük çapta indirimlere gidilmesini ve dolayısıyla da kuvvetlerin yeniden yapılandırılmasını öngörmüştür. Buna göre, NATO kuvvetlerinde miktar olarak azalma sağlanırken kuvvetlerin çok uluslu, daha esnek ve krizlere süratle müdahale edecek şekilde oluşturulması esas alınmıştır.

Doğu ve Batı arasındaki işbirliği çalışmaları, Aralık 1991'de Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK)'nin oluşturulmasıyla somut bir şekil almıştır. KAİK'in ilk toplantısı 2 Aralık 1991 tarihinde Brüksel'de, eski VP üyesi ülkelerle yapılmış, ancak iki hafta sonra SSCB'nin dağılması üzerine ortaya çıkan yeni cumhuriyetler de 03 Mart 1992 tarihinde KAİK üyeliğine kabul edilmiştir (Silahçioğlu, 2005). NATO, bir yandan KAİK ile etkili olurken bir yandan da Barış İçin Ortaklık (BİO) programını başlatmış ve 1994'te Barış İçin Ortaklık Teşkilatı kurulmuştur. Ayrıca, Rusya Federasyonu ve Ukrayna ile 1997'de Paris ve Madrid'de resmi işbirliği antlaşmaları da imzalanmıştır. Bu dönemde, Avrupa ülkeleri KAİK ve BİO vasıtasıyla güvenlik konusunda işbirliği yapmanın yararlarını görmeye başlamış ve böylece, daha çok sayıda ülke bu örgütlere katılmak istemiştir. Bu üyelik başvuruları NATO üyeleri ve

eski komünist ülkeleri ile de sınırlı kalmamış, Batı Avrupa'nın geleneksel olarak tarafsız kalmış ülkeleri dahi üyelik başvurusunda bulunmuşlardır. NATO'nun ortaklık ülkeleriyle ilişkisindeki değişim ve evrimle birlikte, KAIK'in adı da 1997 yılında Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK) olarak değiştirilmiştir. Bugün Avrupa-Atlantik bölgesindeki Bosna-Hersek, Sırbistan ve Karadağ hariç tüm ülkeler, hem AAOK'nin hem de BİO'nun üyesidir. Bu ülkeler de önümüzdeki yıl içinde üye olmayı beklemektedirler (Silahçioğlu, 2005: 21).

Gelecekteki güvenliği garanti altına alma ihtiyacı ortadan kaldırılamadığından, üyesi olan ülkelerin ortak savunmasını sağlamak NATO ittifakının temel görevi olmaya devam etmektedir. Ancak, Avrupa'daki ideolojik, politik, askeri ve coğrafi bölünmelerin ortadan kalkmasıyla birlikte ittifak faaliyetlerinin odak noktasının değiştiği de bir gerçektir. Bu nedenle, Soğuk Savaş dönemi sonrasında NATO'nun rol, görev, fonksiyon ve sorumlulukları ile teşkilat ve stratejisinin yeniden gözden geçirilmesi bir zorunluluk haline gelmiş, 1991 Roma, 1994 Brüksel, 1997 Madrid ve 1999 Washington zirve kararları paralelinde, NATO yeni bir kimlik ve teşkilata kavuşmuştur. Buna paralel olarak da 16 olan NATO'nun üye sayısı 2000 yılında 19'a, 28 Mart 2004'te ise Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımlılıktan kurtulan ve ortaya çıkan yeni devletlerin katılımıyla bugünkü sayısına yani 26'ya ulaşmıştır. NATO kimlik değişimi geçirirken Avrupa'da da yeni şekillenmeler meydana gelmiştir. Bilindiği üzere 1980'li yılların başlarında Avrupa ülkelerinde güvenlik konularında yeni düşünceler meydana gelmiştir. Bu düşüncelerin ilk sonuçları ise 1984 Roma Deklarasyonu ile açıklanmıştır. Deklarasyonda, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğinin tanımlanması ve üye ülkelerin savunma politikalarının uyumlaştırılması için çalışmalara başlanması hususları vurgulanmıştır (Silahçioğlu, 2005: 22). 1991 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile de Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği'ne dönüştürülmüş; ortak dış ve savunma politikası ile müşterek karar verme mekanizmasının teşkil edilmesi ve Batı Avrupa Birliği'nin güvenlik ve savunma kimliği kabul edilmiş; BAB'ın, NATO'nun Avrupa ayağı ve AB'nin savunma bileşeni olarak görev yapması öngörülmüştür. Öte yandan, Maastricht Antlaşması ile eş zamanlı olarak imzalanan BAB'ın Maastricht Deklarasyonu ve 1992 tarihli Petersburg Deklarasyonu ile BAB'ın üstleneceği asıl görevler de günün

şartlarına uygun olarak kolektif savunma dışı görevler olarak belirlenmiştir. Bunlar, “Petersburg Görevleri” olarak da adlandırılmaktadır (Silahçioğlu, 2005: 20).

Süreç içerisinde 1992 yılında, Türkiye Roma Deklarasyonu ile BAB’a ortak üye olmuş, 1996 yılında, Berlin Kararları ile AGSK’nın NATO içinde geliştirilmesine karar verilmiştir. 15 Nisan 1997 kararları ile de Türkiye gibi ortak üye statüsündeki NATO üyesi ülkelerin, NATO imkanlarının kullanıldığı BAB hareketlarındaki karar verme mekanizmasına tam üyelik hakları ile katılımı kabul edilmiştir. Daha sonra Türkiye’nin NATO imkanları olmaksızın da herhangi bir BAB hareketına katılımının konseyce onaylanmasını müteakip, karar verme mekanizmasına tam üye hakları ile iştiraki de kabul edilmiştir. AB’nin böyle bir yapılanmaya ulaşmak istemesinin sebebi ise, kriz yönetimi ve barışı destekleme hareketında kendi kendine karar verebilen ve yeterli bir askeri güç ile desteklenen bir güvenlik ve savunma kimliğine kavuşma ve ortak savunma politikası oluşturma arzusu olarak değerlendirilmektedir. Tüm bu arzuların altında ise Avrupa savunma sanayinin gelişmesi ve ekonomik nedenler yatmaktadır. Öte yandan, kriz yönetimi ve barışı destekleme hareketi sorumluluğunun AB tarafından yüklenilmesi durumunda NATO sadece nükleer caydırıcılık ve 5. madde görevleri için ihtiyatta tutulan bir organizasyona dönüştürülebilecektir (Cömert, 2003). Ancak bu karmaşık durum içerisinde NATO’nun stratejik konsepti AB’nin, NATO’nun bir bütün olarak katılmadığı bir harekatta NATO imkan ve kabiliyetlerini otomatik olarak kullanmasını engellemiş ve her bir karar için Türkiye’nin onayının alınmasını gerekli kılmıştır. AB üyeleri ise yeni güvenlik yapılanmasında, NATO imkan ve kabiliyetlerini hiçbir kısıtlama olmaksızın kullanmak ve ellerinde tutmak istemektedirler.

Bütün bunlar değerlendirildiğinde, NATO’nun artık geniş çaplı bir tehdide karşı kurulmuş bir ittifak değil, Avrupa’nın istikrar ve güvenliğine yönelik olarak oluşturulmuş bir teşkilat görüntüsüne büründüğü görülmektedir. Dolayısıyla, Avrupa ve Kuzey Amerika’nın güvenlik planlamalarının Soğuk Savaş sonrasında değiştiği, bunun yerine güvenlik ve işbirliği anlayışının hakim olduğu da söylenebilir. Bu duruma uygun olarak Soğuk Savaş döneminde Avrupa güvenliğinin temel taşı olan NATO’nun etkinliğinin azaltılması, buna mukabil AB/BAB’ın ön plana çıkarılmasına yönelik ciddi girişimler söz konusudur. Bu girişimleri başlatanlara göre, bugün NATO, Avrupa güvenlik yapısı için başrolü oynamaya hazır bir

konumda olmasına rağmen NATO'nun tek başına hareket etmesi mümkün olamamaktadır. Bu nedenle de NATO ile birlikte BM, AGİT, AB, AAOK, BİO ve Avrupa Konseyi gibi örgütlerin de Avrupa güvenliği ile ilgili faaliyetlere aktif olarak iştirak etmeleri ve birbirini desteklemeleri büyük önem taşımaktadır. Böylece geniş bir oluşturulabilecek ve güvenlik mimarisi de daha etkin olarak şekillenebilecektir (Akkurt, 2005: 11-18). Ayrıca, BAB amaç ve kapsam bakımından AB ile aynı parakelde olması dolayısıyla devredilmiştir.

Yeni küresel güvenlik anlayışı Avrupa-Atlantik bağıyla sınırlı kalmamış, Afrika ve Akdeniz'e de uzanmıştır. Bunun en önemli sebebi ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında Afrika'daki örgütlenme çalışmalarının istenilen etkiyi sağlayamamasıdır. 1960'lı yıllarda Afrika'da başlayan bağımsızlık hareketleri, Fransa ve İngiltere'nin sömürgelerinin bağımsızlıklarına kavuşmalarını sağlamış ve bağımsızlıklarını elde eden bu devletler örgütlenme yoluna gitmişlerdir. Ancak Kenya, Uganda ve Tanzanya gibi devletlerin kurdukları Doğu Avrupa Birliği benzeri örgütler kısa süreli olmuş ve 1970'li yıllarda dağılmıştır. Bu dağılma neticesinde yeniden örgütlenme arayışları başlamış ve NATO'nun Kuzey Afrika'ya ve Akdeniz'e el atması ile de yeni bir ivmelenme sağlanmıştır. NATO'nun Akdeniz'e yönelik politikası, Akdeniz'deki güvenlik risklerinin mevcudiyeti ile bu riskleri işbirliği yaklaşımıyla giderme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. İttifakın Akdeniz'e ilgisi 1994 yılında Cezayir'de durumun kötüleşmesi, dinci terörizmin Kuzey Afrika ve bazı ittifak ülkelerinde yayılma tehlikesinin ağırlık kazanması ve bazı bölge ülkelerinin, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi anlaşmasına bağlılıklarını yinelemekte isteksiz davranması üzerine önemli derecede artmıştır.

NATO ilk olarak, Kuzey Atlantik Konseyi'nin Aralık 1994 Bakanlar Kurulu toplantısında alınan kararlar doğrultusunda, 08 Şubat 1995 tarihinde bölgedeki seçilmiş beş ülkeyi (Fas, Moritanya, Tunus, Mısır ve İsrail) Akdeniz Diyalogu'na davet etmiştir. NATO'nun Akdeniz Diyalogu'nun temel hedefi, karşılıklı anlayış birliğinin sağlanması ve NATO faaliyetleri hakkında diyalog ülkelerinde oluşabilecek yanlış izlenimleri önlemektir. Bu bağlamda, güven, açıklık ve işbirliğinin geliştirilmesine yönelik faaliyetlere ağırlık verilmiştir. Akdeniz bölgesinin seçilmiş beş ülkesi ile başlatılan bu diyalog, bölgenin diğer ülkelerinde de ilgi uyandırmıştır. Ürdün, Kasım 1995 ayında diyalog sürecine katılım talebinde

bulunmuş ve Aralık 1995'te alınan Kuzey Atlantik Konseyi Bakanlar Toplantısı kararıyla diyalog ülkelerine dahil edilmiştir (Akkurt, 2005: 39-41).

Yeni dönemdeki küresel güvenlik anlayışının önemli bir örgütlenmesi de Asya'da yaşanmıştır. 15 Haziran 2001 tarihinde, Çin ile eski SSCB ülkeleri olan Rusya Federasyonu, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan aralarındaki sınır anlaşmazlıklarını çözmek, bölgesel istikrar ve güvenliği sağlamak amacıyla Şanghay İşbirliği Teşkilatını kurmuşlardır. Daha sonra teşkilata 14-15 Haziran 2001 tarihinde Özbekistan da dahil edilmiştir. Örgütün halen altı üyesi bulunmaktadır (Cömert, 2003: 38). Şanghay İşbirliği Teşkilatı, başlangıçta pek umutlu görünmeyen ve sadece üye ülkeler arasındaki sınır sorunlarının görüşüldüğü bir platform olarak başlamasına rağmen günümüzde çok yönlü bir örgüt haline gelmiştir. Teşkilat yalnızca ortak sınıra sahip ülkelerin örgütü iken tüm Asya'yı kapsayan bir örgüt olma iddiasına ve yoluna da girmiştir. Özellikle Bağımsız Devletler Topluluğu, BİO ve AGİT ile birlikte ele alındığında bu durum daha iyi anlaşılmaktadır.

Güvenlik ve ittifak anlayışlarının devam ettiği günümüzde aslında 1995 yılından beri var olan, ancak son zamanlarda ağırlıklı olarak tartışılmaya başlayan Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) kavramı da gündemdeki yerini almıştır. Bilindiği üzere 1990 sonrasında tek süper güç haline gelen ABD, sahip olduğu askeri güç ve teknoloji ile kendi geleceğinin teminatı için dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Ortadoğu'da da büyük bir şekillendirme sürecini başlatmış ve ilk olarak Körfez hareketini icra etmiştir. Ulusal Stratejik İncelemeler Enstitüsü'nün 1995 yılında yayımladığı raporda petrolün makul fiyatlarla serbest akışını güvence altına almak, İsrail Devleti'ni korumak ve kollamak, ABD'nin çıkarlarına uygun bir bölgesel denge sağlamak, kitle imha silahlarını kontrol altında bulundurmak, radikal akımlarla mücadele etmek, insan hakları ve demokrasiyi geliştirmek, ve çevre topraklarda istikrarı sağlamak olarak ifade edilmiştir (Akçay, 2004: 65-68).

ABD'nin 8-10 Haziran 2004'te Florida'da yapılacak G-8 (ABD, Kanada, İngiltere, Almanya, Fransa, Japonya, Rusya ve İtalya) zirvesinde resmen sunmayı planladığı konu ile ilgili hazırlıkların taslak bir rapor olarak basına sızmasıyla birlikte, Büyük Ortadoğu Projesi kamuoyunda tartışılmaya başlanmıştır. Basına sızan bu taslak rapor, Arap dünyasının geri kalmışlığını ön plana çıkaran ve Arap sosyal bilimcilerin hazırladıkları “ 2002-2003 Arap Dünyasında İnsani Kalkınma” adlı

rapora dayandırılarak kaleme alınmıştır. Bu raporu bir koz olarak kullanan ABD'nin isteği ise, beş temel demokratik reformun G-8 ülkeleri tarafından desteklenmesini öngörmektedir. Bunlar, bölgede serbest seçimlerin yapılması, parlamentolar arası karşılıklı ziyaretler ve parlamenter sistem üzerine eğitim, bağımsız medya ve basın-yayın kuruluşlarının kurulması, şeffaflıkla ilgili çabalar, yolsuzluk ve yozlaşmayla mücadele, ve sivil toplumun oluşturulmasıdır (Akbulut, 2005: 29). G-8 zirvesinde ortaya konulan tepkiler de dikkate alınarak projenin ismi değiştirilmiş ve “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi” olmuştur. Bu zirvede proje ile ilgili olarak projeye ülkelere katılımın gönüllülük esasına dayanması, katılımın mekanizmalarının nasıl olacağı Türkiye'nin “Demokratik Partner” olarak katılması, bir kısım Arap ülkelerinin (Ürdün gibi) projeye ön ayak olacak nitelikte adımlar atması gibi konularda görüş ve anlayış birliğine varılmıştır (Akçay, 2004: 51-55).

G-8 zirvesini takiben, 28-29 Haziran 2004 tarihinde İstanbul'da yapılan NATO zirvesinde alınan en önemli kararlardan biri de NATO'nun “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi”nin savunma ve güvenlik boyutuyla ilgili açıkça bir rol üstlendiği “İstanbul İş Birliği Girişimi” adı altında harekete geçirilen proje olmuştur. ABD ve İngiltere'nin Büyük Ortadoğu Projesi çerçevesindeki önerileri doğrultusunda, projeye katılması söz konusu ülkelerin “her birine ayrı ayrı” savunma ve güvenlik alanında iş birliği olanağı sunulurken, NATO “Projenin savunma ayağı boyutunda” Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesine kurum olarak katılım adımları atmıştır (Akkurt, 2005: 38). İstanbul İş Birliği Girişimi kapsamında NATO, Akdeniz ülkeleriyle diyalogu geliştirmek amacıyla başta Körfez ülkeleri olmak üzere Orta Doğu'ya “diyalog çağrısını” somutlaştırmıştır.

Formüller ve telaffuz şekilleri farkı olsa da ABD ve İngiltere öncülüğünde gündeme taşınan bölgeyi demokratikleştirmeye yönelik Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesinin “savunma ve güvenlik ayağı” İstanbul'da oluşturulmaya başlamıştır. Savunma ve güvenlik alanında “ilgilenen bölge ülkeleri ile” “26+1” çerçevesinde savunma konularında işbirliği yapılması öngörülmekle beraber, hiçbir Ortadoğu ülkesinin NATO ile işbirliğine zorlanmayacağı da vurgulanmıştır (Akkurt, 2005: 39).

İş birliğinin “tamamen gönüllü” olacağı ve söz konusu ülkelerin bildirecekleri ihtiyaçlar ve belirleyecekleri yöntemler çerçevesinde adımların atılacağı

belirtilmiştir. Bu girişimle ittifak, daha önce uygulayıp başarılı olduğu Barış için Ortaklık benzeri bir iş birliği ve diyalog sürecinin başlatmıştır. Bu kapsamda, bölge ülkelerinin subaylarına NATO ülkelerinde veya ilgili ülkeye askeri eğitmen gönderilerek eğitim verilmesi, NATO subaylarının bu ülkelerin savunma bakanlıklarında danışman olarak çalışması kararlaştırılmıştır.

Bu bölümün sonucu olarak da uluslar her dönemde ittifak ve işbirliği arayışlarını sürdürmüşler ve çeşitli örgütlenmeler içerisine girmişlerdir. Uluslararası kuruluşların teşkilatlanmasındaki tarihi sürece bakıldığında Milletler Cemiyeti'nin kurulmasıyla başlayan güvenlik için ittifak arayışları üç evre geçirmiş ve kırılma dönemleri yaşamıştır. Birleşmiş Milletlerin kurulmasını müteakip, 1950'lerde NATO ve Varşova Paktı ile başlayan dönemde siyasi örgütlenme hareketleri hız kazanmış ve iki kutuplu dünyaya kadar varan bir siyasi örgütlenme yarışı yaşanmıştır. 1990'lı yıllarda ise SSCB'nin çökmesi ve Varşova Paktı'nın dağılmasıyla birlikte iki kutupta dünya yok olmaya başlamış, irili ufaklı bir çok yeni devlet doğmuş ve belirsizlik, istikrarsızlık, çok yönlü tehdit ve riskler algılanır olmuştur. 2000'li yıllara gelindiğinde ise asimetrik etkiler ön plana çıkmış, terör en büyük tehdit olarak belirmiş ve "Önleyici Mücadele Doktrini" ile yeni bir güvenlik anlayışı ortaya konmuştur (Cömert, 2003: 37).

1950'li yıllardan itibaren NATO ve Varşova Paktı'nın kurulması ile başlayan siyasi örgütlenmelerdeki bu hareketliliğe paralel olarak aynı yıllarda ekonomik kuruluşlarda tüm dünyayı sarmıştır. Bu durum 1990'lara kadar devam etmiş ve soğuk savaş sonrasında kutuplaşmanın kalmasıyla birlikte, uluslararası siyasi ve ekonomik örgütlenmeler de bir domino etkisi yaşanmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla başlayan bu süreçte, bir çok yeni devlet ve uluslararası teşkilat ortaya çıkmış ve ittifaklar ivme kazanmıştır. Ancak bu ivmeyle birlikte, herhangi bir ortak güvenlik sistemine üye olmayan ülkelerdeki iktidar mücadeleleri ile ülkelerin uluslar arası ilişkilerde takındığı olumsuz tutum ve davranışlar, istikrarsız bölgelerin oluşmasına, tehdit ve risk değerlendirmelerinin değişmesine neden olmuş, değişen bu tehdit ve risk değerlendirmelerinde terör ön plana çıkmıştır. 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ise asimetrik etkinin önemi anlaşılmış ve başta ABD olmak üzere güçlü ülkeler yeni arayışlar içerisine girmişlerdir. Bunun sonucunda da

Afganistan ile Irak'ta özgürleştirme ve demokrasiye geçiş mücadelesi yaşanmıştır (zcan, 2004: 99-103).

Güvenlik sorunlarının algılanmasındaki bu düşünce, ittifak ve işbirliği arayışlarının doğal bir sonucu olan siyasi ve ekonomi alanındaki şekillendirme faaliyetlerini gündeme getirmiştir. Siyasi nitelik taşıyan güvenlik kuruluşlarının güç kullanarak coğrafyayı şekillendirmesi; ancak, etnik ve dini çatışmaların yaşandığı, geri kalmış monarşi ile idare edilen ve/veya demokratikleşmemiş gelişmekte olan veya gelişmiş ülkelerde ise coğrafyanın şekillendirilmesinin güç kullanarak mümkün olamayacağı bunun Rusya ve Asya krizinde olduğu gibi ekonomik kuruluşlarla yapılabileceğı kıymetlendirilmektedir.

Asimetrimin güçlü ülkelerinin ekonomik harbi, yarattığı asimetrik etki, bu etkiyi yaratma ve sonuç alma sürecinin kısalığı, ucuzluğu, insancılığı ve kamuoyunda kabul edilebilirliği göz önüne alarak sıcak harbe tercih edeceği; Afganistan ve Irak'ta yaşanan sıcak çatışmalardan ders alan ABD'nin gerek yönetim şekli gerekse ülkede yaşayanların yaşam standardı ve yaşam kalitesi açısından demokratikleşmemiş ve geri kalmış lkeleri BOP vasıtasıyla demokratikleştirerek siyasi yapıdaki güvenlik kuruluşları yerine ekonomik kuruluşlarla baskı ve kontrol altına almak isteyebileceği; mikro milliyetçiliği, etnik ve dini ayrımcılığı minimize edecek, özellikle bölgesel sorunları aynı potada eriterek kalıcı güvenliği sağlayacak şekilde yeni güvenlik ve ekonomik kuruluşlarının oluşturulmasına ihtiyaç duyulduğu, bu kuruluşlara Kuzey Afrika dahil Avrasya'daki tüm ülkelerin katılmasının ve kuruluşların birbirine girift ilişkilerle donatılmasının belirsizliği ve istikrarsızlığı önlemenin temel göstergesi olduğu değerlendirilmektedir.

V. YENİ SAVAŞ STRATEJİLERİ

A. ASİMETRİK SAVAŞ

Bu kavram, özellikle 11 Eylül’de Amerika’da saldırılardan sonra gerek eşgüdümü gerekse ayrıntılı planlama durumu dolayısıyla uluslararası ilişkilerde karşımıza yeni bir strateji olarak çıkmıştır. Öncelikle asimetri ne anlama gelmektedir. Simetrik nasıl belli bir düzen planlılık ifade ediyorsa, asimetri de bunun tam zıt anlamı olarak bir düzensizlik ve plansızlığı ifade etmektedir. Bunu 11 Eylül 2001’deki terörist saldırılarında görmekteyiz. Gerek saldırıların kapsamı, gerekse eşgüdümünün gerektirdiği ayrıntılı planlama, gerçekleştirilen eylemlerin uluslararası ilişkilerde değişen bazı yeni stratejilere işaret ettiğini gösteriyordu. Bu yeni stratejiler, askeri teknoloji ve harcamalar alanında en yakın rakiplerinden bile çok üstün durumda olan ABD’ye karşı yürütülecek bir saldırıda, aradaki bu güç farkı nedeniyle geleneksel anlamdaki askeri yaklaşımlardan daha çok “asimetrik savaş” olarak isimlendirilecek yöntemlerin kullanılması ile ilişkilidir. Buradan dikkatle incelenmesi gereken özellik, güçsüz aktören stratejisi çok güçlü bir aktörün stratejisini nasıl etkisiz hale getirdiğidir. Eğer ki güç savaşta belirleyici olsa, güçsüz aktörün kazanma şansı özellikle güçler arasındaki denge çok büyük ise hemen hemen hiç yoktur. Stratejik ve askeri konuları ele alan akademik araştırmalar, ABD’nin askeri teknoloji alanındaki bu farklı üstünlüğünü askeri alanda devrim (RMA, Revolution in Military Area) olarak ifade etmektedir (Clark, 2003: 67).

Savaş teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerin, insan kayıplarını kat kat artıracak kapasiteye erişmesi nedeniyle devletlerin doğrudan doğruya birbirleri ile savaşa girişmelerinin taşıdığı riskler geçmişe oranla çok daha fazladır. Savaş teknolojilerindeki gelişmeler her iki dünya savaşından beri bu yönde bir eleştiriye neden olmaktadır. Ancak özellikle kimyasal silahların gittikçe yaygınlaşması ve nükleer silahlara sahip olan ülkelerin sayılarının da artmasıyla birlikte savaşın yol açabileceği tehlikeler çok daha farklı boyutlara taşındı. Bu nedenle, çağımızda ülkelerin birbirleriyle doğrudan savaşa girmekten mümkün olduğunca kaçındığı görülmektedir. Artık klasik anlamda askeri teknolojilere dayalı caydırıcılık gücünün 11 Eylül saldırılarının ardından değişmeye başladığı ve askeri caydırıcılığın

çatışmaları önlemekle artık yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Özellikle 11 Eylül'den sonra caydırıcılık politikasının etkisini yitirdiği görülmektedir. Çünkü hiçbir kuvvet ya da güç ABD'ye karşı gücünden korkacak kolay bir eyleme girişemez düşüncesi hakimdi. Oysa ABD'nin gücünün düşmanlara karşı caydırıcı bir etki sağlayamadı ve buna istinaden saldırılarla karşılaştığı görülmektedir.

Uluslararası çatışmalar, yeni bir takım yöntemlerle varlıklarını sürdürmeye devam ediyorlar. Artık günümüzde çatışmalarında türünün değiştiğini görüyoruz. Geleneksel ordular arasında yürütülen savaşların, düşük yoğunlukta çatışmalar grubu altında sınıflandırılacak yeni çatışma yöntemlerine dönüştüğünü görüyoruz. Düşük yoğunluklu çatışmalar doğrudan veya dolaylı olarak yürütülmektedir. Düşük yoğunluklu doğrudan çatışma durumunda taraflar kullandıkları askeri gücü ve çatışmanın kapsamını bilinçli olarak sınırlı tutarlar. İki ülke arasında yürütülen topyekün bir savaş yerine kısıtlı bir askeri gücün belirli bir bölgede kullanıldığı çatışmalar bu tür çatışmalara örnek olarak verilebilir. Örneğin, 1974 Kıbrıs Harekatı. Burada çatışma sadece Kıbrıs ile sınırlı tutulmuştur. Bunun dışında asimetrik savaş anlayışında belli sınırların olmadığı çatışmalar da görebilmekteyiz. Savaşın belli bir coğrafyası, sınırı, kural ve şartlar da olmadığı durumlar kaşımıza çıkmaktadır. Örnek olarak da 11 Eylül saldırıları verilebilir. Tabi burada terörizmle de karşılaşıyoruz. Bu kavramda kaşımıza çıkıyor (Arreguin, 2001: 68-81).

11 Eylül saldırılarında düşman, Bin Ladin hiç beklenmeyen bir zaman ve coğrafyada ABD'ye saldırıda bulunmuş ve binlerce insanın ölümüne neden olmuştur. Bu saldırıyı terörizm olarak nitelemekteyiz. Ancak bu da bir asimetrik strateji olarak görülmektedir. Karşı karşıya gelinen ordularca yapılan bir saldırı değil vur-kaç taktikleri oynanarak, belirsiz bir dönemde karşılıklı kuralları olmadan oluşan bir saldırıdır. Ve normal koşullarda yenileceği düşünülemeyen güçlü Amerika nereden, nasıl ve ne şekilde geldiğini bile anlamadan saldırıya uğramıştır. Bu bize göstermiştir ki güçsüz aktörde savaş kazanabilmektedir. Güçsüz aktörün savaşı kazanmasındaki sebeplerin Ivan Arreguin "asimetrik savaş teorisi adlı makalesinde iki sebebe bağlamaktadır. Bunlardan birincisi eğer bir çarpışmada dinamikler az bulunur ise yada eğer yapılan analizler simetrik çarpışma sırasında taze bilgi sağlarsa asimetrik çarpışmanın sonucunun genel açıklaması arzu edilir değil gerekli olduğudur. İkincisi ise, asimetrik savaşın yıkıcı terörizmden, ülke dışı askeri sivil ve etnik hareket kadar

geniş bir alanı kapladığından ABD'nin kendi güvenlik ve çıkarlarını tehdit edebilir (Arreguin, 2001: 41).

Güç asimetrisi çıkar asimetrisini açıklar. Güçler arasındaki denge ne kadar fazla ise az dirençli ve bundan dolayı siyasi hassasiyet güçlü aktörlerde fazladır. Bundan dolayı da güçsüz aktörler daha dirençli ve siyasi hassasiyetleri daha az olur. O yüzden de büyük devletler küçük savaşları kaybederler halkı düş kırıklığına uğrattıkları veya seçkin sınıf baskısı ile karşılaşarak orduyu geri çekerler.

Asimetrik savaşta güçsüz devletlerin savaşları nasıl kazandığı üç anahtar maddeye bağlanmaktadır. Banlardan ilki, güç ilişkisinin çıkar ilişkisini açıkladığıdır. Değeri, çıkar ilişkisinin siyasi hassasiyeti açıkladığı ve sonuncusu da, siyasi hassasiyetin neden güçlü aktörün kaybettiğini açıkladığıdır.

Bu düşüncelere göre, ABD'nin Vietnam işgaline bakmakta yarar vardır. ABD Vietnam'da bu savaşı kaybetmiştir. Nedeni ise bu savaşta daha az çıkara sahip olması gösterilebilir. ABD, Kuzey Vietnam'da savaşın fazla sürmesiyle başarısız olmuş, Amerika halkını hüsrana ve hayal kırıklığına uğratmış ve güçlerini geri çekmiştir. Böylece istediği politik amaçlara da ulaşamamıştır. Oysa ABD'lerinin nüfusu 194 milyon Kuzey Vietnam'ın ise 19 milyondur ve ABD ordularının toplam asker sayısı 2.5 milyon, Kuzey Vietnam'ınki ise 256.000 (Togaç, 2004: 38). Bunlara yardım etmek isteyen müttefik ülkeler askerleri eklenirse, bunlara nüfus ve silahlı kuvvetler eklenirse ve güçlü aktörün toplamına bölünürse, iki gücün birbirine oranı 53:1'dir. Ancak unutulmaması gereken başka bir şeyde ABD'lerinin askeri güçlerinin yarısını ve nüfusun yarısını bu savaşa adamamasıydı. İşte bu da bir asimetrik savaş örneğidir.

Soğuk savaşın sona ermesiyle dünyanın tek süper gücü olarak kalan ABD, Sovyetler Birliği'nin de Sputnik'i uzaya fırlatmasının ardından ilk kez kendi ülkesine doğrudan yönelik bir askeri tehdit hissetmişti. Çünkü bu soğuk savaş yıllarında Sovyetler Birliğinin de kıtalararası füze fırlatabileceğinin bir göstergesiydi. Ancak 11 Eylül'de ki tehdit, gerçek bir saldırıya dönüştü ve saldırı Sovyetler Birliği'nden değil, terörizm gibi somut olarak belirlenip karşılık verilmesi çok güç olan bir düşmandan geliyordu. Uluslararası ilişkilerde dost ve düşman kavramları, siyah ile beyaz kadar belirgin olabiliyordu. Düşmanın kim olduğu, dostun kim olduğu belliydi. Saldırının da nereden ve kimden gelebileceği az çok belliydi. Ancak 11 Eylül'deki son saldırılar

bunun artık böyle olmayacağını gösterdi. Bu yeni saldırılar artık savaşa da yeni kavramlar adlandırmaya başladı. David Von Drehle'nin 12 Eylül 2001'de *The Washington Post*'da yayınlanan makalesinde bu savaş (saldırılar) “gri savaş” olarak adlandırılmıştır (Arreguin, 2001: 12). Bu savaşta düşmanın nereden ne şekilde saldırdığı belli değildi ve beklememektedir. Bu savaşın belli kurallar veya çerçeveler etrafında sınırlandırılmış cepheleri yoktur. Belli kuralları yoktur, ancak binlerce insanı öldürebilecek bir şiddeti olduğunu görüyoruz.

Bu bakımdan 11 Eylül saldırıları bir dönüm noktasıdır. 11 Eylül'den sonra artık yeni bir kavram olan asimetrik savaş kavramı karşımıza çıkmaktadır. Artık top yekün ordularla savaşı görememekteyiz yerine coğrafyası belli olmayın yıkımı önceden kestirilemeyen ancak etkinliği daha yüksek olan bu kavram karşımıza çıkmaktadır. Özellikle “terör bu stratejiyi belirleyip saldırılarını buna kaydırmıştır. PKK terör örgütünü de ele alacak olursak; vur-kaç taktiğiyle artık nereden ne şekilde geleceği belli olmayan saldırılara yönelmiştir. Karşı karşıya gelip saldırılarda bulunmamakta, beklenmeyen bir anda bölgede bazen bir karakola, bazen de şehrin merkezinde herhangi bir belediye otobüsünde saldırısını gerçekleştirmektedir.

Uluslararası terör iki şekilde karşımıza çıkmaktadır; bunlardan ilki devletler arasındaki düşük yoğunlu bir çatışma stratejisi olarak bu orduları kullanmaksızın ve geleneksel anlamda savaşa girmeksizin terörü aynı amaçlar için kullanmak diğeri ise; devletler veya onların ittifakları ile devletler altı gruplar arasındaki çatışmalıdır. İşte bu iki durumda asimetrik savaş terimi anlatmaktadır.

B. KİMLİKSİZ DÜŞMAN

Bu kavramda aslında tümüyle asimetrik savaşın içindedir ve onun tamamlayıcısıdır. Kimliksiz düşman deyince aklımıza gelen nedir? Kimliği olmayan. Peki bu ne ifade etmektedir diye düşüneceğiz. Kimliksiz düşman; kimliği yani kimden geldiği belli olmayan durumu ifade etmektedir. 11 Eylül günü İkiz Kulelere iki uçağın çarptığı öğrenildiği anda herkesin aklına gelen ilk soru, “tamam da kim bunlar?” olmuştur. Tüm dünya kamuoyu televizyonlardan saldırıları izlerken herkesteki düşünce nereden kimden geliyor bu saldırılar olmuştur. O anda yaşananlar bir film gibi izlenmekteydi. Bu neydi? Savaş olup olmadığı da belirsizdi. Cepheleri

yoktu, kuralları yoktu hatta kimden geldiği bile belli değildi ancak, binlerce insanı öldürecek bir şiddete sahipti.

11 Eylül saldırıları gerçekleştiğinde belirtilen saldırıları gerçekleştirenlerin kimlikleri ve amaçları hakkında çeşitli spekülasyonlar yapıyordu. Bunlar devam ederken elde edilen en somut gerçek saldırıların sıradan terörist saldırılar olmadığıdır. Kesinlikle bunlar terörizm adınaydı ancak düşmanın kim olduğu belli değildi. Sonrasında ise şartları yani nerede hangi şartlarda karşılaşılacağı belirsizdi. İşte burada asimetrik savaşın farklı bir boyutu karşımıza çıkmaktadır. Burada teröristler gibi düzensiz militan gruplar tarafından ülkelere ve onların düzenli ordularına karşı yapılan bir savaş karşımıza çıkmaktadır. Ve burada savaşın, sivil-asker gibi bir ayrım yapmadan ve hiçbir hukuki kurala bağlı kalmadan yürütüldüğü asimetrik savaşta dünyanın en büyük askeri gücüne sahip olan Amerika'nın bile savunmasız olduğunu görmekteyiz. Teröristlerin bu tip saldırılarda bulunmasının sebebi taraflar arasındaki güç farklılığıdır. Gücsüz olan taraf karşı karşıya gelecek bir saldırıda bulunduğu sonucunu tahmin etmek pek de zor olmasa gerek. Ancak bu şekilde kimliğini ve kendini belli etmediği zaman bir saldırıyla amacına ulaşabilmektedir. ABD'de bir savunma yetkilisinin açıklamasında "bir zamanlar savaşı kaybetmekten korkardık, ancak şimdi büyük bir üstünlükle kazanmaktan korkuyoruz" derken güç farklılıklarının ve askeri zaferlerin asimetrik stratejilere yol açabileceğini belirttiği görülüyor (Arreguin, 2001: 18). Bu saldırılarda saldırının nereden, ne zaman ve hangi hedeflere yönelik olarak geleceği bilinemediği için savunma da olanaksız hale gelmektedir. 11 Eylül saldırılarında sivilleri de kullanarak uçakları kaçırdılar ve içindeki insanları da kullanarak hem askeri hem de sivil hedeflere yönelerek saldırıları gerçekleştirdiler. Saldırganlar için bu yöntem füze teknolojisini kullanmaktan ya da satın alınan mühimmatla yapılacak, hazırlanacak bir roketten çok daha az maliyetle elde edilen ve hazırlanan bir saldırıydı. İşte bu yöntemde asimetrik bir saldırı örneğiydi. Amerika ise işte bu saldırılara karşı kesinlikle tedbirsiz ve beklenmedik bir durumda yakalandı. Çünkü teknoloji kullanılarak yapılacak bir saldırıda savunma ve güvenlik engeline takılmayacaktı ve öylede olduğunu gördük. Asimetrik savaş kavramı taraflar arasında ki hem güç farkını, hem de yapısal bazı farklılıkları vurgulamaktadır. Taraflardan birinin bu savaş ordularıyla yürütürken diğerinde ise ordunun olmaması ki bunun yanı sıra orduya sahip olan devletin uluslar

arası hukukun genel kural ve ilkelerine bağılı olduğu görölürken diğler tarafın hiçbir kural veya ilkeye bağılı olamadığını görmekteyiz. Orduya ve belli kurallara bağılı olmayan tarafın ise bu kuralsızlık sayesinde güçlü duruma geldiğı, eylemlerinde sınırsız ve belirsiz olduğunu görüyoruz (Özdemir, 2003: 14).

Asimetrik savaşta ise savaşın terör örgütleri tarafından yürütüldüğü durumlarda savaşın diğler tarafın da bir devlet olduğu için bu yapısal farklılık daha açık bir şekilde göze çarpmaktadır. Çünkü karşı karşıya gelme birbirine bağımlı karşılıklı bir savaş göremiyoruz. Bir taraf (terör örgütleri) kuralsız bir şekilde saldırmakta, devlet olan taraf ise saldırılara genellikle hazırlıksız bir şekilde yakalanmak da ve kayıplar vermektedir. Biz bunu ülkemizde de PKK terör örgütü ile görmekteyiz. PKK terör örgütü 81 ilden hangisinde ne zaman eylem ve saldırıda bulunacağı bilinmeksizin karşımıza her an ve her yerde haince çıkmaktadır. Devletin ise nerede ve ne zaman karşılaşacağı belli olmayan teröristlere karşı elinden bir şey gelmemektedir. Burada bir terörist gruptan söz edilmektedir. Hiçbir kuralı olmayan, belli sınırlarda sınırlanamayan bir gün Aydın'da bir saldırıyla karşılaşırken birkaç saat sonrasında Diyarbakır'da başka bir saldırıyla karşımıza çıkabilmektedir. İşte bunlar da asimetrik savaş kavramı içerisinde incelenmektedir.

Bir de şu karşımıza çıkmaktadır; bu tür savaşlarda devletler kimliksiz ve ya kimliğı belli olduğu halde hedef olarak saptanıp saldırılması çok güç gruplarla karşı karşıyadır. Amerika'da 11 Eylül Saldırılarında bununla karşı karşıya kalmıştır. Amerikan Başkanı Bush, 11 Eylül Saldırıları'ndan sonra "kimliksiz düşman" kavramını kullanmıştır (Clark, 2003: 55). Çünkü ülkeye birkaç saldırıda bulunulmuştur. Amerikan halkı bu saldırılarda binlerce kayıp vermiştir ancak saldırıyı yapan kişiler somut olarak ele alınamamıştır. Bu teröristler kimdir? Bu soru halen net bir cevap bulamamıştır. Bin Ladin sorumlu olarak kabul edilmiş ancak ona da ulaşamadığı için bir yaptırım uygulanamamıştır.

Bu tür savaşlar ilan edilmemiş savaşlar olarak da nitelendirilebilir çünkü; ortada savaş ilan edilebilecek somut bir muhatap bulunmamaktadır. Adı, bir kimliğı bile olmayan karşı tarafa biri somut hedefe karşı nasıl bir savaş ilan edilebilir ki! Taraflardan biri somut hedeflere sahipken ve kendisi de zaten saldırılara hedef olmuşken, diğler tarafın açık bir hedefi yoktur. 11 Eylüldeki terörist saldırılara baktığımızda, teröristlerin somut olarak önemli can alıcı hedeflere yöneldiğini

görüyoruz. Dünya Ticaret Merkezi ABD'nin ekonomik gücü, Pentagon askeri merkezini, Camp David ve Beyaz Saray ise siyasal merkezi temsil ediyordu (Arreguin, 2001: 99-103).

Asimetrik savaş stratejisinin gelecekte iyice yaygınlaşacağı düşünülmektedir. Bunu da NATO Daimi Konseyi'nin tarihinde ilk kez bu tür bir olay karşısında 5. maddeyi gündeme getirmesinden çıkartmaktayız. 5. madde ile terör kavramı uluslararası güvenlik sorunları kapsamına alınmış, dolayısıyla da uluslar arası politikada adı konmuştur. 13 Eylül'de gerçekleştirilen NATO-Rusya Ortak Konsey toplantısında da devletler düzeyinde uluslararası teröre karşı ittifak uygulanmıştır (Özdemir, 2003: 11).

C. DEVLET DIŞI AKTÖRLER

Bugün dünyaya baktığımız zaman dünya politikasının temel aktörlerinin ulus devletler olduğunu görmekteyiz. Ancak onlar tek aktör değildir. Bu sistemde ulus devletler uluslararası örgütler ve hususi aktörler vardır. Küreselleşme ile birlikte de uluslararası ilişkilerde karşılıklı bağımlılığa dayalı bir yapının ortaya çıktığını görüyoruz. SSCB'nin dağılmasından sonra, iki kutuplu güç dengesinden ABD'nin egemenliğindeki tek kutuplu bir güç dengesine gelmiştir. Ancak uluslararası artan karşılıklı bağımlılık, tek kutuplu yapı içerisindeki ABD'nin bile diğer uluslar üzerinde mutlak bir kontrol kazanmasına engel oldu. Bu süreçte yeni uluslararası ve uluslar üstü örgütlemeler yaygınlaşarak devletlerin tek başlarına yürüttüğü politikalara alternatifler oluşturdu. Yani küreselleşme, siyasal gücün bir kısmını devletlerin üzerinden alarak ulusların içerisindeki küçük gruplara veya azınlık gruplara taşıdı. Ulus devletler uluslararası ilişkilerin temel aktörleri olmaya devam etmektedirler. Ancak gücün yukarı ve aşağıya kayması ile birlikte, uluslararası ilişkilerde aktör sayısının arttığını görmekteyiz.

Konumuzla yakından ilgisi olan asimetrik savaş teriminde de hem devletler arasındaki hem de orduları olmayan yeni aktörlerle devletler arasındaki savaşı görmekteyiz. Devlet dışı aktörler iki kategoriye bölünmüşlerdir: Uluslararası hükümetler arası örgütler (IGOs) ve uluslararası hükümet-dışı örgütler (NGOs) Birincisinin ulus devletler tarafında kurulan devlet dışı aktörlerden meydana geldiği

belirtilir. İkincisi ise ulus devletler tarafında değil belirli bireyler ve başka toplumsal güçlerin oluşturduğu gruplar tarafından kurulmuştur (Ataman, 2004: 13-14).

Uluslararası hükümetler arası örgütler; genellikle güçlü olan devletlerin isteklerini yansıtan antlaşmalarla ve müzakerelerle oluşturulmuşlardır. Güçlü devletler IGO'ları kendileri ortaya çıkarırlar ve çıkarlarını korumakta onlardan yararlanırlar. IGO'lar kural koymak, gündem oluşturmak ve bilgi toplamakla uğraşırlar Ancak, özellikle devletler arasındaki meseleleri çözmede de etkili oldukları ve devletler tarafından kullanıldıkları görülmektedir. Ayrıca IGO'lar uluslararası kuruluşların ve ulus devletlerdeki uluslar arası rejimin ilkelerini, normlarını ve kurallarını denetlerler.

Uluslararası hükümet dışı örgütler ise; devlet dışı aktörler ve bu örgütlerin asgari düzeyde bir tarafı olmayan devletler tarafından oluşturulan kuruluşlardır. Bu örgütler genel olarak bağışa dayalılık sistemine göre örgütlenmişlerdir. Bu örgütlerin içerisinde halk örgütleri, ticari ve endüstri bağış amaçlı örgütler ulus aşırı toplumsal hareketler vardır. NGO'lar insanlara yardım etmek isteyen belli gönüllüler bulurlar, yardıma ihtiyacı olan grupları da tespit ederek devletinde tasdik ettiği faaliyetleri yürütürler. Devlet-dışı aktörler da kendi içlerinde beş tip olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bunlar; çok uluslu şirketler, ulusal kurtuluş hareketleri, bilim camiaları, dinsel ve hayırsever örgütler, terörist gruplardır. Bunlarda uluslararası politikada esaslı bir etkiye sahiptirler (Ataman, 2004: 18-20).

Bu çalışmada ise asimetrik savaş kavramı içerisinde öne çıkan çeşitleri; ulusal kurtuluş hareketleri ve terörist gruplardır. Bu çalışmamızda en çok karşımıza çıkan bu iki aktördür. 11 Eylül saldırılarına bakacak olursak, önceden değindiğimiz gibi bu saldırıların kimliksiz bir düşman tarafından geldiğini gördük. Ancak yapısı itibari ile bu saldırılar asimetrik strateji ile yapılmıştır. Kesin olan ise bu saldırıların birer terörist saldırılar olduğudur. Bu saldırılarda farklı aktörler arasındaki çatışmaların, askeri ve siyasal güç dengesizliklerindeki farklı stratejileri ortaya çıkardığını görüyoruz. Bu saldırıyı düzenleyenlerin Bin Ladin ve adamları olduğu öğrenildiğinde ABD'nin karşısında bir ülke yoktu. Dünyanın en büyük askeri güçleri bile bu saldırılarda savunmasız kalmıştı. Bin Ladin ve adamları, hiçbir ülkeye bağlı kalmadan tek başlarına bir terörist örgüt olarak ABD'nin karşısında durmuşlardır. Bu olayla terörizm, diğer devlet dışı aktörler gibi evrensel bir boyut kazanmıştır (Memiş, 2005: 33-38).

Ulusal kurtuluş hareketlerini ise, özellikle 11 Eylülde canı yanan ve Irak’a saldırılara yönelen ABD’nin karşılaştığı direnişle ifade etmek doğru olur. Irak halkı kendi devletinden bağımsız olarak direnişçiler adı altında çeşitli örgütler kurdular ve ABD’yi ülkelerinden çıkarmak için mücadeleye girdiler ve halende bu devam etmektedir. Direnişçiler bu amaçlara ulaşmak içinse terör ve şiddeti kullandılar. İşgalcilerin de halkın kalbini ve beynini kazanmaya çalıştıklarını görüyoruz. ABD ve müttefikleri Mart’ta başladıkları savaşı kolay ve az kayıp vererek kazandılar. Ancak zafer olarak nitelendirilen savaştan sonra karşılaşılan güvenlik sorunları başarıyı gölgeledi. Savaştan sonra verilen kayıplar, savaştaki kayıpları geçmiştir (Özdemir, 2003: 25-29).

Teknolojik üstünlüğü fazla olan ABD, gerilla tarzı vur-kaç saldırıları ile terör eylemleri karşısında yeni arayışlara girdiler. ABD ordusu bilgi ağı ve teknolojik kapasitesi sayesinde savaş alanını tamamıyla kontrol edebilmekteydi. Ancak savaştan sonra nereden geldiği belli olmayan ve beklenmedik anlarda saldırılara maruz kalarak çok kayıplar vermişlerdir.

D. MESKUN MAHALLERDE MUHAREBE

Günümüzde asimetrik savaş küresel olarak yaygınlaşmış ve konvansiyonel kuvvetler için mücadele edilmesi zor bir tehdit olarak ortaya çıkmıştır. Sahip olduğu elverişli koşullar nedeniyle şehirler; asimetrik etki sağlamak isteyen kuvvetlerce tercih edilmektedir. Bu husus; meskun mahal muharebelerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Klasik askeri kuvvetlerin bu tür bir tehditle mücadele edilmesi için bu yeni savaş türüne yönelik yeniden teşkil, teçhiz ve eğitilmesi gerekmektedir. Asimetrik tehdide karşı mücadelede uygun politik-askeri stratejiyle kullanılan bilgi hareketi vasıtaları, artık başarı için bir zorunluluk olmuştur (Özcan, 2004).

Çağımızda hızla büyüyen şehirler, meskun mahalli muharebe sahasının bir parçası yapılmıştır. Bunun yanında harplerin yüksek şiddetten orta ve düşük şiddete doğru değişim göstermesi ve savaş dışı hareketin konvansiyonel harbin yerini alması; askeri hareketi meskun bölgelere tabi kılmıştır. Böylece askeri birlikler için meskun mahallerde muharebe kaçınılmaz olmuştur.

Tarihten bu yana, meskun mahallerde muharebe; personel ve malzeme kayıplarının yüksek olması ve konvansiyonel muharebeler için hazırlanan kuvvetlerin etkinliğini azaltması nedeniyle tercih edilmeyen bir hareket türü olmuştur. Komutanlar özellikle taktik seviyede meskun mahali bir engel olarak değerlendirmiş ve bu bölgeden kaçınmanın çarelerini aramışlardır. 2. Dünya Savaşı'nda, muharebelerin %40'ının şehirlerde cereyan etmesi; komutanların bu konuda pek de başarılı olmadıklarını ortaya koymaktadır. Meskun mahalle temas eden birlikler hareket ortamının sınırlayıcı özelliklerini, yoğun ateş desteği ve zırhlı birliklerin darbe gücüyle telafi etmeye çalışmışlar ve hareket sona erdiğinde, şehirden geriye yalnızca bir harabe kaldığı görülmüştür (Özdemir, 2003: 33-35).

Günümüzde meskun mahal muharebelerinin en belirgin özellikleri; angajman kurallarının uygulama zorunluluğu ile sivil işler, halkla ilişkiler ve psikolojik harp gibi bilgi hareketi faktörlerinin önem kazanmasıdır. Buna ilave olarak, insan istihbaratının geniş ölçüde kullanılması, hava kuvvetlerinin kısıtlı kullanılması, angajman kuralları gereği değişen taktikler, medyanın muharebe sahasına daha fazla nüfuz etmesi, muharebe dışı sivillerin mevcudiyeti ve komuta kontrol hareketinin etkisinin artmasının da etkili olacağı değerlendirilmektedir (Togaç, 2004: 29-33).

Asimetrik etkiyi tercih eden taraf düzenli birlik, yarı askeri kuvvet veya terörist grup olabilmektedir. Kuvvetli olan taraf üzerinde üstünlük sağlamak, karşı tarafın üstün ateş gücü, darbe etkisi ve hareket kabiliyetini etkisiz kılmak için asimetrik etki tercih edilmektedir. Asimetrik etki sağlamak niyeti, hareketi meskun mahale kanalize etmektedir. Çünkü, bu etkiyi en kolay elde etmenin yolu muharebeyi meskun mahalde kabul etmektir. Meskun mahal açık araziye göre üstün olan tarafın ateş gücü ve darbe etkisine karşı bir koruma ve gizleme sağlamaktadır. Muharebe dışı sivillerin varlığı, angajman kurallarının uygulama zorunluluğu, meskun mahalin keşif ve gözetlemeyi örten üç boyutlu yapısı asimetrik etki için ideal ortamı oluşturmaktadır (Memiş, 2005: 48-51).

Bu nedenle; asimetrik etki sağlamak amacıyla savaşan bir kuvvetin meskun mahalde hatlara dayalı bir savunma yapması beklenemez. Grozni'de Çeçen kuvvetlerinin uyguladığı "savunmasız savunma" olarak adlandırılan taktik örnek teşkil etmektedir. İşgal kuvvetlerine şehir içinde akınlar, pusular ve sabotajlar icra edilmiştir. Düşmanın hedefine ulaşmasına engel olmak ve ölüm bölgelerine kanalize etmek için

belirli yerler mukavemet noktası olarak savunulmuştur. Yıpratma harbi taktikleri ile düşmana olabildiğince zayıat verdirilerek, savaşa devam azim ve iradesi kırılmaya çalışılmıştır (Gezer, 2005: 36-38).

Günümüzdeki meskun mahal muharebelerinde karma sınıf eğitiminin zayıf olması en önemli başarısızlık sebebi olarak görülmektedir (KKT,1986). Grozni savaşı öncesinde Rus Ordusu'nun 1992'den beri tümen seviyesinde meskun mahalde muharebe tatbikatı yapmaması önemli oranda kayıp vermesine neden olmuştur. (KKT,1986) Meskun mahallerde icra edilen savaş dışı hareket türlerinde ise taktik seviyedeki birlik komutanlarının eğitimi önem kazanmaktadır. Manga ve taktik komutanlarının kritik rol oynadıkları bu tür harekatta; verdikleri kararlar, siyasi ve stratejik sonuçlar doğurabileceği de göz ardı edilmemelidir. Felluce'de camide yaralı bir Iraklı direnişçinin ABD askerleri tarafından infaz edilmesi küresel tepkilere neden olmuş ve hareketin meşruluğunun tekrar sorgulanmasına yol açmıştır (Özdemir, 2003: 21).

Geçmişte icra edilen meskun mahal muharebeleri için önemli olan istihbarat, hava desteği, baskın, teknoloji, karma sınıf hareketi, müşterek hareket faktörleri günümüzde de önemini kaybetmemiştir. Günümüzdeki meskun mahal muharebelerinin geleneksel muharebelerden asıl farklılığı, bilgi hareketi uygulamaları ve etkinliği açısından olmuştur. Bu faktörlerin önem kazanması, manevra, ateş gücü karma sınıf hareketi gibi diğer etkenlerin önemini kaybetmesi anlamına gelmemelidir. Düşman imha etmek, hala düşmanın muharebeye devam etme azim ve iradesini yok etmenin en iyi yoludur. Fakat sivil işler, halkla ilişkiler ve psikolojik harp gibi bilgi hareketi faktörlerini etkin kullanmanın, faydası ateş gücünün toplam etkisinden daha fazla olabilir. Yüksek yoğunluklu meskun mahal muharebelerinin müteakip hareket safhası olan şehrin dış kenarında basamak elde edilmesi her durumda icra edilen bir hareket tarzı olmamıştır. Bunun en yakın örneği ABD'nin Irak Harekatı'nda görülmüştür. Bu kapsamda taarruz eden kuvvetler ana yaklaşma istikametleri vasıtasıyla doğrudan şehrin içine doğru ilerleyerek hedeflerine el atmaya çalıştığı tespit edilmiştir (Mert, Jilson, 2001).

Şehrin düşmandan temizlenerek evden eve, bloktan bloğa ilerlenmesi; insan ve malzeme kayıpları açısından yüksek maliyetli bir yöntem olmaya devam etmektedir. RF'nun Çeçenistan ve ABD'nin Irak hareketi incelendiğinde yüksek yoğunluklu

ortamda hareketin Kara Harp Hukuku'nun gerektirdiği çatışma kurallarına uyarak yapılmadığı görülmektedir. Ruslar Grozni şehrini ele geçirmeden önce saatte 4500-5000 mermilik bir yoğunlukta şehri topçu ateşine tutmuşlardır. Hava kuvvetlerinin de kullanıldığı bu yoğun ateş desteği uygulanırken herhangi bir angajman kuralı uygulanmamış; tarihi yerler, okullar, hastaneler, içinde yaşanan sivil yerleşim yerleri tahrip edilmiştir. Toplam sivil kaybın tam olarak bilinmemekle birlikte 25-30 bin olduğu tahmin edilmektedir. Irak'ta ise 150 bin civarında sivil kayıp olduğu tahmin edilmektedir (Özcan, 2004: 115-118).

Temizlik hareketi esnasında muharebe dışı sivillerin zarar görmemesi için gerek ağır silahların gerekse hafif silahların kullanılma teknikleri açısından geliştirilen belirgin yöntemler gözlenmemektedir. Klasik birliklerin hedef seçiciliği ve sıkı çatışma kurallarının uygulanması konusunda başarılı olmadıkları gözlenmiştir. Taarruz eden kuvvetlere zayıf verdiren düşman keskin nişancı timlerine karşı ağır silahlar yerine 1000 metre menzilli Termobarik mühimmat olarak adlandırılan alev silahları kullanılarak etki sağlanmıştır. Meskun mahalde, düşük ve orta şiddetli istikrar hareketi icra edilirken, barışı koruma gibi diğer askeri hareket türlerindeki uygulamalarda ise belirgin taktik değişimler görülmektedir. Dar kapsamlı, belirli bina ve bloklara inhisar eden hareket komando ve özel birlikler tarafından icra edilmektedir.

Tecrit sadece belirli bir bölgeye uygulanmakta, bu maksatla yerel kolluk kuvvetleri ve konvansiyonel birliklerden faydalanılmaktadır. Ağır silahlar kullanılmamakta veya sıkı tehditlere tabi olarak sadece belirli mukavemet noktaları için kullanılmaktadır. Binalarda arama ve temizleme hareketi; klasik uygulamadan farklı olarak bina veya rehine kurtarma operasyonu gibi hedef seçme ve çatışma konusunda yeterli özel birlikler tarafından uygulanmaktadır.

Gelecekte meskun mahallerin yapısında beklenen değişiklikler; hızla artan nüfus ve düzensiz şehirleşme ve kaynakların adil paylaşılmaması, şehirlerin yatay ve dikey boyutlarının büyümesi, sayısallaşan teknolojinin daha yoğun toplum yaşamına girmesi, insani değerlerin politikalar üzerinde yoğunluklu etkisi olacaktır. Bu değişimler beraberinde de gerilim ve kriz bölgelerini genişlik ve nicelik olarak artmasını getirecektir. Bu ortamda icra edilecek askeri hareketin özellikleri ise; savaş dışı hareketin ve asimetrik tehdidin meskun mahal merkezli olarak yoğunlaşması,

bilgi hareketi vasıtalarını hareketin sonuçları üzerinde belirleyiciliğini arttıracaktır (Cömert, 2003: 36-38). Gelecekte başarı; yeterli şekilde eğitilen ve teçhiz edilen, şehrin bilgi altyapısına hakim olan, uygun politik-askeri stratejiyi kullanan kuvvetlerin olacaktır. Düşman üzerinde istenen etkinin sağlanması için teknolojik imkanlar, sayısal bilgi harbi ve öldürücü olmayan veya kontrollü etki yaratan silah sistemleri üzerinde yoğunlaştırılması gerekecektir.

E. AZ GELİŞMİŞ BİR ÜLKENİN ÇOK GELİŞMİŞ BİR ÜLKEYE KARŞI MUHAREBE YÖNTEMLERİ

Az gelişmiş ülkeler barış ortamından itibaren savaşa giden süreçte adım adım savaşı önleyici yollara başvurmalıdır. Bu maksatla uluslararası güvenlik kuruluşları etkin olarak devreye sokulmalıdır. Komşu ülkelerle dostça ilişkiler sağlam temellere oturtulmalıdır. Savaşa giden süreç önlenemediği zaman düşman ülkenin yapacağı yığınaklanma dönemi özel kuvvetlerce istismar edilmelidir. Savaşta düzenli birlikler düşmana kaptırılmamalı, ülke derinliklerinde tesis edilecek uygun arazi kesimlerinde ülke savunmasına devam etmelidir. Meskun mahaller düşmanı yıpratma maksadıyla uygun yerlerdir. Gayri nizami harbin devreye girebileceği düşünülerek barış döneminde lider kadro amaca yönelik yetiştirilmelidir. Çok gelişmiş ülkenin teknolojik üstünlüğünün temeli olan bilişim sistemlerini etkisiz hale getirecek yöntemler uygulanmalıdır. Teknolojik imkansızlıklara rağmen ülkesini ve ulusunu seven asker ve liderler neticeyi tayin edeceklerdir. Eğitimli insan gücünün anahtar rol oynayacağı değerlendirilmektedir.

Son yıllarda yaşanan savaşlar, teknolojik üstünlüğe sahip güçlere karşı, ellerinde klasik ve eski nesil silah bulunduran güçler arasında büyük dengesizliği ortaya koymuştur. Simetrik savaşlar yerini asimetrik savaşlara ve düşük yoğunluklu çatışmalara bırakmıştır. Son Irak savaşında gördük ki, muharebe sahası, boyutları itibarıyla çok büyüdü ve kuvvetlerin karşılıklı olarak temasından çok önce şekillendirilmeye başladı. Bu bağlamda özel kuvvetler çok önemli roller oynadı.

Teknolojik alanda ülkeler arasında derin uçurum, silahlı kuvvetler arasında da bir asimetri oluşturdu. Asimetrinin güçlülere, asimetrik risk ve tehlikeleri ile mücadele konusunda yoğun bir arayışa girdi. Son Afganistan ve Irak savaşlarında bu arayışın

değişik uygulamaları görüldü. Muharebeler, hatlara değil bölgelere dayanarak, belli bir yerin ele geçirilmesinden ziyade hasmın direnme azim ve iradesini kırmaya yönelik planlara esas oldu. Sayıca üstünlük yerine küçük, manevra ve ateş gücü yüksek, nitelikli personel ve teçhizata sahip birliklerin muharebede daha etkili olabileceği görüldü (Akbulut, 2004: 39-41).

Az gelişmiş bir ülke, teknolojik üstünlüğe sahip çok gelişmiş bir ülkeye karşı gireceği bir harekattan önce uluslararası kuruluşlarda menfaatlerini koruyacak bir politika izlemelidir. Uluslararası kuruluşların desteğini önceden sağlayabilmelidir. Kendisi için hayati önemi haiz ülkelerle yeterli bir süre gerekli anlaşmaları mutlaka yapmalı, menfaat birliği sağlamalı ve karşılıklı güven tesis etmelidir. Ülkesi çevresinde komşularıyla dostça ve istikrarlı bir ilişki kurmalıdır. Kamuoyunu icra edecek harekattan önce harbin gerekliliğine mutlaka inandırmalıdır.

Barıştan itibaren çok etkili bir bilgi hareketi ve bu kapsamda da psikolojik hareket icra etmesi gerekmektedir. Dünya kamuoyunu etkileyen ülke, kuruluş ve sistemlerin içerisinde ve onlara yönelik olarak hazırlayıcı faaliyetlerde bulunması gereklidir. Bu nedenle, özel birlik ve unsurlarla icra edilecek özel hareket, bilgi hareketi ve psikolojik harekattan sıkça yararlanılmalıdır. Caydırıcılık sağlamak amacıyla, tehdit ülke/ülkelerle mukayese edildiğinde kuvvet çarpanı olabilecek özelliklere sahip silah sistemlerine sahip olmak, ulusal imkanları elde edebilecek teknolojik üstünlük sağlamak her türlü harp silah ve araçları bakımından nitelik üstünlüğü, bilgi üstünlüğü, C4ISR üstünlüğü (komuta-kontrol, muharebe, bilgisayar, istihbarat, gözetme, keşif) füze sistemlerine sahip olmak, etkili erken ihbar ve ikaz sistemlerine sahip olmak, çok gelişmiş ülkeler hakkında barıştan itibaren yeterli ve zamanında bilgi ve istihbarata sahip olmanın üzerinde durulmalıdır (Akbulut, 2004: 41-43).

Çok gelişmiş ülke tarafının teknolojik üstünlüğünü ortadan kaldıracak taktikler geliştirilmelidir. Komuta-kontrol vasıtaları, barış zamanından itibaren alternatifleri olarak hazırlanmalıdır. Biyografik istihbaratın önemi nedeniyle bu istihbaratın temini için gerekli tedbirler alınmalıdır.

Harbin askeri hedefi düşmanın savaşma azim ve iradesinin kırılması olarak tespit edilmeli ve askeri güç bu hedefe ulaşacak şekilde teşkil edilmelidir. Düşmanın ağırlık merkezi iyi tespit edilmelidir. Ateş destek planlarında komuta- kontrol tesisleri öncelikli hedef olarak tespit edilmelidir. Etkili psikolojik harp faaliyetleri

planlanmalı ve uygulanmalıdır. Psikolojik hareket yürütecek vasıtalar, savaş öncesinde ve esnasında, faaliyetlerini aksaksız olarak yürütmek üzere alternatifli ve yedekli olarak hazırlanmalıdır. Özel kuvvet unsurları düşman derinliklerinde hasar kıymetlendirilmesi yaparak, kendisine verilecek hedefleri (hava savunma radarları, sahil gözetme radarları, hava savunma silahları ve taktik balistik füzeleri vb.) tahrip etmelidir (KKT, 1986).

Çok gelişmiş ülkenin lojistik yığılması aşamasında geçecek uzun süre istismar edilmelidir. Düşman sürekli endişe ve korku içinde bırakılmalıdır. GPS vasıtası ile hedefe yönlendirilen modern mühimmatın etkilerini azaltmak maksadıyla ulusal GBS karıştırıcı üretilerek düşmana karşı kullanılabilir. Özel kuvvetlerin teçhizat ve malzemesi düşman derinliklerinde icra edilecek hareketin ihtiyaç duyacağı komutan kontrol vasıtalarını içermelidir (KKT, 1986).

Çok gelişmiş düşmana karşı direnmek için meskun mahaller kullanılmalıdır. Hasmına nazaran daha zayıf kuvvetler , meskun mahal muharebeleri için teşkilatını gözden geçirmeli ve birliklerini eğitime tabi tutmalıdır. Muharebeler meskun mahallerde yoğunlaşacağından; barıştan itibaren sivil savunma faaliyetlerinin askeri hareket ile koordineli yürütülmesinin önemi daha da artmaktadır. Meskun yerlerin engelleyici etkisi, bazı hallerde, bunları daha az kuvvetle savunarak kuvvet tasarrufuna imkan verir. Savunma için uygun yerlerde bulunan sağlam bina veya bina grupları, etrafından dolaşarak geçildikleri ve tecrit edildikleri halde dahi direnmeyi sürdürecektir. Düşmanın moralini bozan ve düşman ülkenin kamuoyunu savaşın bitirilmesine yöneltecek faaliyetler icra edilmelidir.

Az gelişmiş ülkenin uygulamak durumunda kalabileceği gayri nizami harp; düşman kontrolündeki bölgede yürütülmesi nedeniyle, muharebe hizmet desteği ve istihbarata karşı koyma tedbirlerine önem verilmelidir. Bu harekatta yöresel halk ile sıkı bir çalışma ilişkisi kurularak onların yönlendirilmesi ayrıca ekonomik, politik ve psikolojik konularda desteklenmesi yönünde çalışmalar barış ortamından itibaren başlatılmalıdır. Bu maksatla sosyal, siyasi, ekonomik özelliklerine göre ülke savunma bölgelerine ayrılmalıdır. Düşmanın yüksek teknolojisinin etki edemeyeceği üsler oluşturulmalıdır. Bu üslerin doğal korunma faktörlerinin olduğu bölgelerde lojistik destekte göz önünde bulundurularak tesis edilmesi yararlı olacaktır. Barıştan

itibaren oluşturulan üs bölgelerine muharebenin gidişatına bağlı olarak az gelişmiş ülke, ana unsurlarına düşmana kaptırmadan yerleşebilmelidir. Bunu gerçekleştirebilmek için süratli, hafif ve çevik birliklere uygun teşkilatlanmasını düzenlemelidir (Akbulut, 2004: 23-25).

Gerilla harbi, düşmanın muharebe kuvveti ve etkisine, moral gücünü azaltmak için yerli halkın hakim olduğu kuvvetler tarafından düşman işgali altındaki bölgelerde askeri ve yarı askeri yöntemlerle sevk ve idare edilmelidir. Gerilla kuvvetlerinin başlıca taarruz tekniği akınlar ve pusu olmakla beraber bu kuvvetler aktif ve pasif direnme, psikolojik hareket, casusluk, yıkıcı faaliyetler, misilleme, kurtarma ve kaçırma taktiklerini de uygulamalıdır. Harekat esnasında bölgesel TV, radyo ve haberleşmenin kesintisiz yapılabileceği alt yapı barış ortamında hazırlanmalıdır. Medya (TV, radyo ve haberleşme) konusunda uzmanlaşmış, yöresel halkın moralini güçlendirebilecek, mücadeleyi anlayıp yürütebilecek, amaca inanmış, savaşma ruhu kazandırılmış, meskun mahal ve gece hareketini çok iyi icra edebilecek liderler az gelişmiş ülke için çok şeyler yapabilecektir (KKT, 1986).

Az gelişmiş ülke ulusal teknolojisi ve beyin gücü ile ürettiği C4ISR (komuta-kontrol, muharebe, bilgisayar, istihbarat, gözetleme ve keşif) vasıtalarını kuvvet çarpanı olarak kullanabilecektir. Modern sayısal sistemlerin üzerinde etkili olabilecek düşmanın elektronik bombalarına, (bilgisayar virüsleri) karşı savunma tedbiri olarak, analog ve alternatif diğer sistemler üzerinde barış ortamında önlemler almalıdır. Az gelişmiş ülke askerlerinin vatan, millet ve hürriyet gibi yüksek duygularla yoğrularak bütünleşmiş, bu yolda hayatını hiçe sayan kişiler olması ulusal direnci ve moral gücünü artıracaktır (KKT, 1986).

Ülke sınırlarının korunmasının da ötesinde ulusal çıkarların uzaktan korunması gerekmektedir. Bu sebeple, “insan”a daha fazla yatırım yapmaya devam edilmelidir. İfade edilen bu esaslar geleceğin gerçekleri olmakla birlikte, iyi eğitilmiş, ülkesini savunma bilincine erişmiş yetenekli liderler ve savaşçı bir ruha sahip orduların sonucu belirleyecekleri gerçeğinin esas olduğu asla unutulmamalıdır.

VI. SONUÇ

Dünyadaki güç dengelerinin değişmesi ile birlikte, özellikle Rusya'nın çöküşü ile başlayan yeni durumda teknolojik ve askeri bakımdan zayıf olan ülkeler kendilerini savunurken “asimetrik savaş” kavramı ile birlikte bu savaş stratejisini kullandılar. Bu kavramı ABD'nin tek güç olarak kalmasının ardından özellikle karşı karşıya bir savaşta onu yenemeyecek durumdaki El Kaide gibi örgütlerin kullandığı görülmüştür. El Kaide örgütünün lideri olan Usame Bin Ladin, 11 Eylül saldırılarında bu savaş stratejisini kullanmıştır. Beklenmeyen zaman ve yerde vur-kaç taktiğiyle saldırıları gerçekleştirmiş, binlerce insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Karşı karşıya gelse asla bu kadar kayıp veremeyeceğini bildiği Amerika'yı beklenmedik bir anda ve en can alıcı merkezlerini vurarak adeta ülkeyi felç etmiştir. Bu saldırılarla birlikte de asimetrik savaş kavramı literatürdeki yerini almıştır.

Günümüzde bu kavram oldukça yaygınlaşmıştır. Aslında bu kavramı Filistin'de, Çeçenistan'da, İran'da rejim ihracı olarak, Suriye'de Türkiye'ye karşı Abdullah Öcalan'ı himayesine alması ile görmekteydik. Ancak 11 Eylül'de ABD'ye karşı yapılan çok sayıda insanın ölmesiyle sonuçlanan saldırılarda kayıp çok fazla olduğu için daha çok ses getirmiştir. Aslında bu kadar önem kazanmasının başka bir sebebi de, bu saldırıların bu şekilde herhangi bir ülkeye değil de Amerika gibi bir süper güce yapılmış olmasıdır. Yoksa Filistinde, Çeçenistan'da da yapılan aynı stratejilerdir.

Ayrıca gelişen insan hakları anlayışı ve özellikle 2. Dünya Savaşından sonra sınırların değişmeyeceği ve hiçbir ülkenin savaş kazanarak rakibini bazı yaptırımlara zorlayamayacağı anlayışı büyük devletleri de asimetrik savaşa yöneltmektedir. Ancak burada savaştan kastetmek istediğimiz silahla, topla tüfekte olan değil siyasi baskılarla olmasıdır. Bu siyasi baskılarla oluşturulan ve yaptırımda bulunmaya çalışmakta asimetrik savaşın başka bir çeşididir. Bunları da karşımıza ekonomik baskı, politik baskı, terör örgütlerine destek, rejim değiştirme çabaları olarak çıkmaktadır. Örneğin, Türkiye'ye karşı PKK terör örgütü ile baskı kurulmaya çalışılmakta, bu örgüte destek vererek ülkeye zarar verdirmek amaçlanmıştır.

Bu çalışmada önce savaş kavramından başlayarak savaşın ne olduğu üzerinde durduk. Devamında savaş çeşitlerinden bahsederek ilk zamanlardan günümüze savaşlarda savaş stratejilerinde yaşanan değişimlere değilmiştir. Değişen dünya düzeni ile birlikte savaşların belli şekillerden çıktığını, artık yeni boyutlar kazandığı görülmüştür. Savaşlar artık meydanlardan kalkmıştır. Ancak buradaki değişimleri fark edebilmek için öncelikle klasik eski savaş stratejileri öğrenilmiştir. Sonrasında 1950’lerden 20. yüzyıldaki güvenlik arayışlarına bir göz attık. Bu dönemde güvenlik amacıyla kurulan kuruluşları incelenmiştir ve dünya barışını sağlamak için kurulan örgütler incelenmiştir. Hangilerinin başarısız olarak yok olduğu, hangilerinin halen ayakta durduğuna değilmiştir. Gelecekte iyi amaçlara hizmet eden kuruluşların dünya barışını sağlamada başarılı olması umut edilmektedir.

Son olarak da günümüzde değişen dünya düzeni ile birlikte oluşan yeni savaş stratejilerini gördük. Burada en önemlisi ise “asimetrik savaş” kavramıdır. Yukarıda da değindiğimiz üzere bu kavram bu dönemdeki stratejilerin çoğunu da kapsamaktadır. Gerek kimliksiz düşman gerekse devlet dışı faktörler aslında asimetrik stratejisinin içinde onun bir parçasıdır. Bu strateji uygulanırken karşımıza çıkmaktadır.

Asimetrik savaş kavramı ile birlikte görülmüştür ki artık devletler arası anlaşmazlıklar meydanlarda, ordularla savaş yaparak olmamakta, bazen 11 Eylül’de olduğu gibi terörist saldırılarla, bazen ekonomik yaptırımlarla kendisini göstermektedir.

Önümüzdeki yıllarda ülkeler artık rakipleri ile doğrudan, çarpışma ve ordularını savaş meydanlarında karşı karşıya getirmekten ziyade asimetrik etkiyi her alanda kullanarak hem büyük yıkımların önüne geçmek en önemlisi de dünya kamuoyuna karşı haksız duruma düşmeyi öngörecektir. Umudumuz ise bu savaş stratejilerine gerek olmadan devletlerin barış içerisinde yaşamasıdır.

KAYNAKÇA

BİRİNCİL KAYNAKLAR VE RESMİ BELGELER

BTMY Bülteni.2004.İstanbul. Piyade Okul Komutanlığı Yayınları.

Kara Kuvvetleri Talimnamesi.2000a.500-1. **Muharebe ve Sevk**. Ankara, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi.

_____ 2001a.145-1.**Müşterek Harekat Talimnamesi**. Ankara. Kara Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi.

_____ 2003.100-5.Harekat. Ankara.Kara Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi.

_____ 2001a.30-5.Taarruz. Ankara.Kara Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı. 194-5.**Zırhlı ve Mekanize Tugay Harekatı**.İstanbul: Harp Akademileri Yayını

Kara Kuvvetleri Talimnamesi.1986,Meskun Mahallerde Muharebe, Ankara. Kara Kuvvetleri Basımevi

İKİNCİL KAYNAKLAR : KİTAP VE MAKALELER

Akçay, Turgay.2004. “21. Yüzyılda Savunma Sistemlerinde Ortaya Çıkan Gelişmeler,” **Akademi Yayınları**, c. 7, s. 15, ss. 45-72.

Akkurt,Mehmet.2005. “ Avrupa’nın Siyasi Örgütlenmeleri,” **Harp Akademi Yayınları**, c. 2, s. 4, ss. 13-52.

Ataman, Muhittin.2004. “The Impact of Non-States Actors on World Politics: A Challenge to Nation-States,” **Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü. Alternative:Turkish Journal-International Relations**, c.2, n.1, Güz 2000, ss.42-66.

Arreguin-Toft, Ivan.2001. “How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict,” **International Study**, c. 26, n.1, ss.93-128.

Blechman, Barry M. ve Kaplan Stephan S., 1978. “Conslusion”.**Force Without War: Us Armed Forces as a Political Instrument**, Washington, Brooking Institution ss. 515-537.

Clark, Wesley K. 2003. “How to Fight on Asymmetric War,” **Times**, c. 156, n. 17, s. 40.

Clausewitz, C. V. 1999. Savaş Üzerine. (çev. H. Fahri Çeliker). İstanbul: Özne Yayınları.

Cömert, Faruk. 2003. “Değişen Dünya Düzeni,” **Hava Savunma Okulu Dergisi**, y. 5, s. 12, ss. 35-42.

Freedman, Lawrence. 1989. “Parity,”. **The Euolution of Nuclear Strategy**, New York: St. Martin’s Press, ss. 359-369.

Gezer, Muzaffer. 2004. “Sürdürülebilir Harekat,” **Harp Akademileri Yayınları**, c. 5, s. 13, ss. 24-52.

Hersey, John.1965. **Hiroşima**. (çev.R.Tomris), İstanbul:Özde Yayınları.

Hughes, David. 2002. “Common Standards Key in Asymmetric War,” **Aviation Week & Space Technology**, c. 157, n. 14, p. 30-32.

Klare, Michael T. ve Thomas, Daniel C.1994. “Nuclear Proliferation and Nonproliferation Policy in the 1990s,” iç. Michael T.Klare ve Daniel C. Thomas (der.), **World Security: Challenges for a New Century**, New York: St.Martins Pres, ss. 106-139.

Kumru, Rahmi. 2005. **Nükleer ve Kimyasal Saldırılarda Savunma Teknikleri**, İstanbul, NBC Okulu ve Eğitim Merkez Komutanlığı Yayınları.

Lifton, Robert Jay. 1982. "Death in Life: Survivors of Hiroşima," New York: **Basic Books**, ss. 54-120.

Memiş, İsmail. 2005. "Az Gelişmiş Ülke ve Saldırı Avantajı," **Harp Akademileri Yayınları**, Sonbahar s. 4, ss. 27-58.

Mert, Eşref. 2004. "Muharebe Modellemede Yeni Yaklaşımlar," **Harp Akademileri Yayınları**, c. 4, s. 12, ss. 13-41.

Mert, Eşref ve Jilson Erik, 2001. "Çoklu Etmen Sistemi Kullanarak Konvensiyonel Kara Muharebesinin Modellenmesi," Tez, Eylül.

Özcan, Ali Nihat.2004. "İşgal Sonrası Irak'ta Olanlar Güvenlik Sorunumu?," **Uluslararası İlişkiler**, Bahar, c. 1, s. 1, ss. 93-119.

Özdemir, Haluk.2003. "11 Eylül: Post Modern Savaşın Miladı ya da Dış Politika Mücadelelerinin Görünmeyen Boyutu," Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişiler Bölümü.

Silahçioğlu, O.Doğu. 2005. "Clausewitz ve 'Ağırlık Merkezi'," **Harp Akademileri Yayınları**, Ocak, y. 5, s. 13, ss. 17-23.

Snyder, Jack.1984. "The Determinants of Military Strategy," **The Ideology of the Offensive**, New York: Cornell University Pres. ss. 165-199.

Togaç, Erdal. 2004. "İraklı Direnişçilerin Amerikan İşgaline Karşı Mücadelesi,"